

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Diplomová práce

2017

Pavla Ksiazkiewiczová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Pavla Ksiazkiewiczová

**Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské
krize a rusko-gruzínské války**

Diplomová práce

Praha 2017

Autor práce: **Pavla Ksiazkiewiczová**

Vedoucí práce: **doc. Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

KSIAZKIEWICZOVÁ, Pavla. *Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války*. Praha, 2017. 63 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra evropských studií. Vedoucí diplomové práce doc. Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce zkoumá německou odpověď na ukrajinskou krizi v roce 2014 a na rusko-gruzínskou válku v roce 2008. Na jejich pozadí jsou ukázány německo-ruské vztahy a jejich postupné ochlazování v posledních letech. Hlavní otázkou je, proč se Spolková republika Německo rozhodla podpořit v roce 2014 evropské sankce uvalené na Ruskou federaci kvůli jejich přičinění při destabilizaci situace na Ukrajině a anexi Krymu, když v roce 2008 při rusko-gruzínské válce žádné podobné opatření neprosazovala? Mou hypotézou je, že se zahraniční politika SRN posunula od obchodních zájmů více k liberálním evropským hodnotám. Jako teoretický přístup jsem zvolila *Foreign policy analysis*, která se zabývá studiem managementu zahraničních vztahů a aktivit státu. *Foreign policy analysis* může být chápána jako kritika dominantního strukturalistického přístupu v mezinárodních vztazích, neboť tato teorie říká, že zahraniční politika je determinována domácí politikou, z čehož ve svojí práci vycházím. Německou odpověď na ukrajinskou krizi a rusko-gruzínskou válku pak konstruuji pomocí kvalitativní diskurzivní analýzy projevů významných činitelů, které jsem zvolila na základě toho, jak moc se podílejí na ovlivňování zahraniční politiky.

Abstract

The thesis examines the German response to the Ukrainian Crisis in 2008 and the Russo-Georgian War in 2014. On the background of these two conflicts, I would like to demonstrate the German-Russian relations and their deterioration in the past years. My main research question was why did Germany decide to support and advocate the EU sanctions against Russia during the Ukrainian Crisis in 2014, when they did not promote such a solution in the 2008 during the Russo-Georgian War. My hypothesis is that German foreign policy shifted from the economic interests-oriented approach towards norm-oriented one. I am working with the theory *Foreign policy analysis*, which studies the management of international relations and state's activities. This theory can be understood as a critique towards dominant structural approach in international relations because it says that foreign policy is determined by the domestic policy. I constructed the German response to the Ukrainian Crisis and the Russo-Georgian War using qualitative discourse analysis. With this method I am analyzing the statements of those actors, who influence German foreign policy.

Klíčová slova

Německo, Rusko, Ukrajinská krize, rusko-gruzínská válka, německo-ruské vztahy

Keywords

Germany, Russia, Ukrainian Crisis, Russo-Georgian War, German-Russian relations

Rozsah práce: 116 136 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17. 5. 2017

Pavla Ksiazkiewiczová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce doc. Mgr. Tomáši Weissovi, M.A., Ph.D. za jeho čas a cenné rady spolu s trpělivým vedením práce, bez čehož bych svou práci nikdy nenapsala. Dále bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomového semináře Prof. JUDr. PhDr. Ivovi Šlosarčíkovi, LL.M., Ph.D. za jeho připomínky a rady, které mě v psaní práce taktéž velmi posunuly. V neposlední řadě bych pak chtěla poděkovat mé rodině za bezmeznou podporu při mém studiu na vysoké škole.

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno:

Pavla Ksiazkiewiczová

E-mail:

ksiapavla@gmail.com

Semestr:

Letní semestr

Akademický rok:

2015/2016

Název práce:

Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války

Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok):

Letní semestr 2016/2017

Vedoucí diplomového semináře:

Prof. PhDr. Ivo Šlosarčík, LL.M., Ph.D

Vedoucí práce:

Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.

V čem se oproti původnímu zadání změnil cíl práce?

Diplomová práce zkoumá německou odpověď na ukrajinskou krizi v roce 2014 a na rusko-gruzínskou válku v roce 2008. Na jejich pozadí bych pak chtěla demonstrovat německo-ruské vztahy a jejich postupné ochlazování. Hlavní otázkou je, proč se Spolková republika Německo rozhodla podpořit v roce 2014 evropské sankce uvalené na Ruskou federaci kvůli jejich přičinění při destabilizaci situace na Ukrajině a anexi Krymu, když v roce 2008 při rusko-gruzínské válce žádné podobné opatření neprosazovala? Mou hypotézou je, že se zahraniční politika SRN posunula od obchodních zájmů více k hodnotám. Tedy se mé téma od původního zadání velmi posunulo.

Jaké změny nastaly v časovém, teritoriálním a věcném vymezení tématu?

Jak už jsem zmínila výše, práce nyní zkoumá vztah Německa a Ruska v období rusko-gruzínské války a ukrajinské krize. Toto zkoumání provádím pomocí diskurzivní analýzy projevů osobností, které ovlivňují německou zahraniční politiku. Časové období u rusko-gruzínské války je srpen až říjen 2008, protože válka vypukla v srpnu 2008 a ruské jednotky se z Gruzie stáhly až v říjnu toho roku. U ukrajinské krize jsem zvolila jako svůj časový rámec především březen 2014 a několik projevů z května a června 2014, jelikož se v tomto období rozhodl celkový postup proti Rusku.

Jak se proměnila struktura práce (vyjádřete stručným obsahem)?

Práce se skládá ze tří hlavních částí. První kapitulu tvoří teoreticko-metodologický rámec, kde rozebírám teoretické ukotvení práce, kritiku pramenů a metodu,

kterou používám. Druhá kapitola je věnována úvodu do německo-ruských vztahů a úvodu do samotných konfliktů, protože považuji za nutné nastínit, jak se tyto bilaterální vztahy v několika posledních dekádách vyvíjely. Dále jsou tu nastíněny samotné konflikty, na jejichž pozadí zkoumám tyto vztahy. Ve třetí kapitole pak provádím diskurzivní analýzu projevů mnou zvolených osobností. Touto diskurzivní analýzou se v projevech zaměřuji na dva hlavní faktory. První je, jak označují samotné konflikty a jakou roli v nich hraje Rusko. Druhým faktorem je, jaké nabízejí řešení těchto situací. Zkoumání těchto dvou faktorů by mi mělo odpovědět mé výzkumné otázky a potvrdit hypotézu.

Jakým vývojem prošla metodologická koncepce práce?

Německou odpověď na Ukrajinskou krizi a rusko-gruzínskou válku konstruuji pomocí kvalitativní diskurzivní analýzy projevů významných činitelů, které jsem zvolila na základě toho, jak moc se podílejí na ovlivňování zahraniční politiky. Jako teoretický přístup jsem zvolila Foreign policy analysis, která se zabývá studiem managementu zahraničních vztahů a aktivit státu. Foreign policy analysis může být chápána jako kritika dominantního strukturalistického přístupu v mezinárodních vztazích, neboť tato teorie říká, že zahraniční politika je determinována domácí politikou, z čehož v mojí práci vycházím.

Které nové prameny a sekundární literatura byly zpracovány a jak tato skutečnost ovlivnila celek práce?

Pro můj výzkum jsou stěžejní projevy politiků, se sekundární literaturou jsem pracovala spíše kvůli historickým úvodům. Pro vytyčení tématu mi výrazně pomohl článek Jennifer A. Yodenové: *From Amity to Enmity*. A ostatní jmenované tituly mi výrazně pomohly při zpracování historických úvodů.

Seznam několika titulů, s kterými jsem pracovala:

- Gregor Schöllgen, *Deutsche Außenpolitik: Von 1945 bis zur Gegenwart*, (Mnichov: C. H. Beck 2013).
- Jennifer A. Yoden, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, *German Politics and Society* 33, No. 3 (Podzim 2015).
- Ana Maria Costea, *The Ukrainian Crisis – An Unpredictable Event?*, *CES Working Papers* 8, No. 3 (Březen 2016).
- Mykola Kapitonenko, *Ukrainian Crisis as an Ongoing: Threat to Regional Security*, *Romanian Political Science Review* 16, No. 1, (January 2016).
- Vladimír Handl, „Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa“, in *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*, ed. Handl (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011).

Charakterizujte základní proměny práce v době od zadání projektu do odevzdání tezí a pokuste se vyhodnotit, jaký pokrok na práci jste během semestru zaznamenali (v bodech):

- Změnu zaznamenal jak název, tak téma celkově.

- Prakticky vše bylo změněno.

Podpis studenta a datum:

Schváleno:

Datum

Podpis

Vedoucí práce

**Vedoucí diplomového
semináře**

Obsah

1	ÚVOD	2
2	TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST	5
2.1	TEORETICKÝ RÁMEC	5
2.2	METODOLOGIE	7
2.3	ROZBOR A KRITIKA PRAMENŮ	10
3	NĚMECKO-RUSKÝ VZTAH A ÚVOD DO KONFLIKTŮ	15
3.1	VÝVOJ VZÁJEMNÝCH VZTAHŮ	15
3.1.1	<i>Od první světové války až po znovusjednocení</i>	15
3.1.2	<i>Nová zahraniční politika sjednoceného Německa</i>	18
3.1.3	<i>Vzájemné vztahy od Schrödera po Merkelovou</i>	21
3.2	ÚVOD DO KONFLIKTŮ	26
3.2.1	<i>Rusko-gruzínská válka</i>	26
3.2.2	<i>Ukrajinská krize</i>	29
4	ANALYTICKÁ ČÁST	36
4.1	VNÍMÁNÍ UKRAJINSKÉ KRIZE A RUSKO-GRUZÍNSKÉ VÁLKY A ROLE RUSKA V NICH	36
4.1.1	<i>Rusko-gruzínská válka</i>	36
4.1.2	<i>Ukrajinská krize</i>	41
4.1.3	<i>Shrnutí vnímání ukrajinské krize a rusko-gruzínské války</i>	47
4.2	NAVROVANÉ ŘEŠENÍ KONFLIKTŮ ZE STRANY NĚMECKA	48
4.2.1	<i>Rusko-gruzínská válka</i>	48
4.2.2	<i>Ukrajinská krize</i>	53
4.2.3	<i>Shrnutí navrhovaného řešení konfliktů ze strany Německa</i>	59
5	ZÁVĚR	61
6	SUMMARY	64
7	SEZNAM ZKRATEK	66
8	POUŽITÁ LITERATURA	67

1 Úvod

Přestože se může zdát, že ukrajinská krize úplně zmizela z titulních stránek novin, tato Ruskem nevyhlášená válka na východní Ukrajině probíhá až do dnešní doby. Samotný konflikt začal v březnu 2014 ruskou anexí Krymu, která šokovala celou Evropu a mimo jiné také způsobila zlom v, do té doby poměrně silných, bilaterálních vztazích Německa a Ruska. Německo se v odpovědi na tento konflikt zařadilo do čela Evropské unie a prosazovalo vůči Rusku tvrdý přístup. Když v roce 2008 došlo k podobnému konfliktu mezi Gruzii a Ruskem, Německo v rámci EU zvolilo úplně opačný směr a spíše se zařadilo mezi státy prosazující mírný přístup. Je tedy zajímavé se ptát, co za tímto rozhodnutím stálo.

Tématem diplomové práce je německá odpověď na ukrajinskou krizi v roce 2014 a na rusko-gruzínskou válku v roce 2008. Na jejich pozadí bych pak chtěla demonstrovat německo-ruské vztahy a jejich postupné ochlazování. Prací se snažím nalézt odpověď na několik výzkumných otázek. Hlavní otázkou je, proč se Spolková republika Německo rozhodla podpořit v roce 2014 evropské sankce uvalené na Ruskou federaci kvůli jejich přičinění při destabilizaci situace na Ukrajině a anexi Krymu, když v roce 2008 při rusko-gruzínské válce žádné podobné opatření neprosazovala? Tato otázka je zajímavá především proto, že Německo a Rusko byly od konce studené války vnímány jako tradiční obchodní partneři a podle odhadů měly tyto sankce velmi poškodit německý průmysl. Jak je tedy možné, že najednou Německo k sankcím nejen přistoupilo, ale dokonce je na evropském poli přímo prosazovalo? Svou prací chci ukázat, že německý postoj k celé situaci není až tak překvapivým zlomem ve vzájemných rusko-německých vztazích, jak by se mohlo na první pohled zdát. K tomuto ochlazení totiž postupně docházelo již od nástupu Angely Merkelové do kancléřského úřadu.

Německo-ruský vztah, který odráží německou zahraniční politiku obecně, je často obsazen v dichotomických termínech, jelikož představuje napětí nebo dokonce kompromis mezi dvěma přístupy. Angela Stentová pak situaci shrnula jako "debatu o hodnotách versus zájmy".¹ Zatímco za Gerharda Schrödera se vzájemné vztahy

¹Angela Stent, „Berlin’s Russia Challenge“, *National Interest Online* 46, č. 88 (Březen 2007): <http://nationalinterest.org/article/berlins-russia-challenge-1479> (staženo 15.1.2017).

s Ruskem klonily spíše směrem k obchodním zájmům, právě nástupem Angely Merkelové do čela Německa, byl kurz německé zahraniční politiky nastaven na hodnoty.² Ve své práci bych chtěla ukázat, že tento kurz byl postupně během vlády kancléřky ještě více prohlouben a zároveň bych chtěla vysvětlit, proč se tak stalo. Slovo hodnoty v práci používám ve smyslu anglického slova *norms*.

Rusko-gruzínskou válku a ukrajinskou krizi jsem pro srovnání zvolila z toho důvodu, že tyto konflikty obsahují velké množství faktorů, které se navzájem podobají. Oba konflikty se udály za vlády velké koalice v čele s Angelou Merkelovou. Rusko-gruzínská válka se konkrétně kryla s prvním volebním období kancléřky, které probíhalo v letech 2005 až 2009, a ukrajinská krize se odehrála v jejím třetím volebním období probíhajícím mezi lety 2013 a 2017. Dalším společným jmenovatelem je, že do obou těchto konfliktů byla Ruská federace přímo zapojena. Jinou podobnost lze nalézt také v tom, že jak Ukrajina, tak Gruzie byly dříve součástí Sovětského svazu a v současné době usilovaly o přiblížení se k Evropské unii pomocí vyjednávání Asociační dohody. Srovnání odpovědí Německa na tyto dvě události mi pak pomůže zodpovědět další řadu otázek.

Kromě toho, že pomocí svého výzkumu chci ukázat posun německé zahraniční politiky, je zajímavé snažit se nalézt odpověď na otázku, jak je možné, že byla reakce Německa na ukrajinskou krizi ráznější než na rusko-gruzínskou válku. Zde se nabízejí dvě vysvětlení. První možností je, že německý diskurz se nezměnil, ale změnila se situace a kontext. To znamená, že odpověď Německa na ukrajinskou krizi byla přísnější, protože se jednalo o mnohem větší překročení mezinárodního práva Ruskem než během rusko-gruzínské války nebo také proto, že situace na Ukrajině znamenala větší nebezpečí pro evropskou bezpečnost. Já se ale spíše přikláním ke druhému možnému vysvětlení, které říká, že se kontext a situace příliš nezměnily, ale změnil se diskurz aktérů. Podle této hypotézy se dá předpokládat, že odpověď Německa byla odlišná kvůli tomu, že situace byla aktéry jednoduše vnímána jinak. Německo mohlo přehodnotit svou zahraničněpolitickou pozici a přiklonit se více od obchodních zájmů směrem k hodnotám, nebo se mohlo také stát, že už zkrátka Německu došla s Ruskem trpělivost. Další možností také je, že Angela Merkelová upevnila svou pozici a zároveň se cítila ve

² Jennifer A. Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“,

svém třetím období v kancléřském úřadu jistější, což jí umožňovalo prosazovat svou politiku rázněji.

2 Teoreticko-metodologická část

2.1 Teoretický rámec

Jako teoretický přístup jsem zvolila teorii *Foreign policy analysis*, která se zabývá studiem managementu zahraničních vztahů a aktivit státu. Jednoduše řečeno, tato teorie říká, jak stát vytváří svou zahraniční politiku, která obsahuje cíle, strategie, opatření, metody, směrnice, dohody a podobně. Národní vlády mohou vést mezinárodní vztahy jak s ostatními státy, tak s mezinárodními a nevládními organizacemi.³ *Foreign policy analysis* pak může být chápána jako kritika dominantního strukturalistického přístupu v mezinárodních vztazích.⁴ Mezi nejprominentnějšími akademiky, kteří se *Foreign policy analysis* zabývají, jsou například James Rosenau, Alexander George, Graham Allison a Richard Snyder.

Podle teorie *Foreign policy analysis* vše, co se děje v mezinárodních vztazích tkví ve vnitrostátních politických aktérech, kteří jednají buďto samostatně nebo ve skupinách.⁵ Pro tuto teorii je tedy klíčové, že zahraniční politika vychází zevnitř státu. Nejdůležitějším příspěvkem *Foreign policy analysis* do teorie mezinárodních vztahů je identifikování bodu teoretického průniku mezi primárními determinanty chování státu. Tyto determinanty pak dělí na materiální a ideové aktéry. Bodem průniku není stát, ale člověk, který se podílí na rozhodování. Kdyby teorie mezinárodních vztahů neobsahovaly žádný lidský faktor, popisovaly by pro nás svět beze změny, bez kreativity, bez přesvědčování a bez odpovědnosti. Podle *Foreign policy analysis* státy nejsou zástupci (*agents*), neboť státy jsou abstraktní a nemají pověření. Pouze lidé mohou být opravdoví zástupci a jejich pověření je zdrojem celé mezinárodní politiky a změn na mezinárodním poli.⁶

Podle *Foreign policy analysis* prochází vytváření zahraniční politiky několika stádii. Nejprve musí dojít ke zhodnocení mezinárodního prostředí a politického kontextu,

³ Robert Jackson a Georg Sørensen, *Introduction to International Relations* (Oxford: Oxford University Press, 2016) 127.

⁴ „Foreign Policy Analysis“, Department of Political Science, College of Arts & Science, and the University of Missouri, <http://foreignpolicyanalysis.org/> (staženo 20.1.2017).

⁵ Valerie M. Hudson, *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory* (Lanham: Rowman & Littlefield, 2007), 1.

neboť zahraniční politika je vytvářena a implementována v rámci mezinárodního prostředí. Když stát musí odpovědět na určitou krizi, musí stanovit cíl, kterého chce dosáhnout. Někdy tyto cíle mohou být konfliktní, a proto si stát musí zvolit priority. Následně je nutné determinovat, jaké má stát politické možnosti. Poté je vytvořeno rozhodnutí výkonnou složkou státu – tedy hlavou vlády, kabinetem nebo ministry. Po přijetí rozhodnutí je nutné tuto vybranou zahraniční politiku implementovat. To se většinou děje byrokraticky pomocí ministerstva zahraničních věcí. Jiná ministerstva zasažená touto politikou mohou při implementaci také hrát roli, například obchod nebo obrana.⁷

Můj výzkum vychází z teorie *Foreign policy analysis*, protože pracuji s tím, že německá zahraniční politika, potažmo německý přístup k Rusku, a odpověď Německa na ukrajinskou krizi byla ovlivněna právě vnitropolitickými aktéry. Je možné, že kdyby v čele Německa stál jiný kancléř a vládla jiná koalice, mohla německá zahraniční politika vypadat naprosto jinak, čímž by se i lišila odpověď Německa na ukrajinskou krizi a rusko-gruzínskou válku.

Vzhledem k tomu, že svým výzkumem chci ukázat a vysvětlit posun německé zahraniční politiky, je nutné definovat, odkud a kam se tato politika měla posunout. Jak jsem již zmínila výše, vycházím z toho, že německá zahraniční politika byla ovlivňována debatou, jestli by se měla řídit spíše hodnotami nebo obchodními zájmy. V době, kdy německá zahraniční politika byla více nakloněna zájmům, by se jejich přístup dal nazvat utilitárně-liberálním přístupem. V době, kdy se jejich politika posunula více k hodnotám, by se dal tento přístup nazvat normativní silou (*normative power*).

Nejjednodušeji by se utilitárně-liberální přístup dal definovat tak, že národní zájmy země tvarují její zahraniční politiku, tedy že je zahraniční politika vytvářena domácí politikou, nikoliv mezinárodním prostředím.⁸ U tohoto přístupu mají hráči vlastní zájmy a snaží se dosahovat materialistických cílů. Za nejlepší akci je považována ta, která vyprodukuje největší užitek. V případě utilitárně-liberálního přístupu k zahraniční

⁶ Hudson, „Foreign Policy Analysis“, 3.

⁷ Ibidem, 6.

politice se aktéři chovají racionálně, nikoliv altruisticky a orientují se společným zájmem obecného dobra, v tomto případě je hlavním cílem zlepšení sociálního postavení.⁹

Co se týče přístupu *normative power*, nebo také normativní síly, základní znaky jsou definovány různě. Například Elizabeth de Zutter charakterizuje normativní sílu jako identitu aktéra v mezinárodním systému. Tento aktér je schopný rozšiřovat koncept normálního ve světové politice, tedy rozšiřovat chování, které on sám považuje za správné a normální. Dále uvádí, že normativní síla má zájem na tom rozšiřovat své normy.¹⁰ Normativní síla se snaží definovat se v protikladu k ostatním, což činí stavěním svých norem do kontrastu s ostatními politickými aktéry. Podle Tuomase Forsbergera jsou normativní cíle opačné od sebestředných cílů a měly by být v obecném zájmu.¹¹ Tuomas Forsberg se například shoduje s Ianem Mannersem, že normy, které se stát snaží rozšiřovat, musí vycházet z některého všeobecně uznaného základu.¹²

2.2 Metodologie

Abych mohla zodpovědět výzkumné otázky, které si kladu, bylo nutné zvolit kvalitativní přístup k výzkumu. Kvalitativní analýza jakéhokoliv obsahu klade důraz na skrytý význam, který nemůže být vyčten z numerických dat. V mém výzkumu mi nejde jen o četnost elementů obsažených v textu/projevu, ale také o to, jak jsou tyto elementy spojeny, co je dáno jako fakt, a co v projevu naopak chybí. Identifikace a porozumění specifickému diskurzu obsaženému v textu je klíčové pro kvalitativní analýzu.¹³

Pro svůj výzkum jsem pak konkrétně zvolila metodu diskurzivní analýzy. Definovat diskurzivní analýzu jako analýzu psaného a mluveného projevu může být zavádějící, neboť v mezinárodních vztazích platí, že vědec má pouze velmi omezenou možnost

⁸ Volker Rittberger, *German Foreign Policy Since Unification: Theories and Case Studies: An Analysis of Foreign Policy Continuity and Change (Issues in German Politics)* (Manchester: Manchester University Press, 2001), 68.

⁹ Rittberger, „German Foreign Policy Since Unification“, 69.

¹⁰ Elizabeth de Zutter, „Normative power spotting: an ontological and methodological appraisal“, *Journal of European Public Policy* 17, č.8 (2010): 1109-1111.

¹¹ Tuomas Forsberg, „Normative Power Europe, Once Again: A Conceptual Analysis of an Ideal Type“, *Journal of Common Market Studies* 49, č. 6 (2011): 1191.

¹² Ian Manners, *Normative Power Europe: A Transdisciplinary Approach to European Studies in The SAGE Handbook of European Studies* (London: Sage Publications, 2009), 570.

¹³ Denis McQuail, *Úvod do teorie masové komunikace* (Praha: Portál, 1999), 309-310.

bezprostředního pozorování zkoumaného objektu, a je tedy do značné míry odkázán na analýzu textů či projevů. Důležité je dodat, že diskurzivní analýza nepovažuje jazyk za pouhé médium, ale za svébytný fenomén hodný pozornosti vědce.¹⁴

Důležité je také zmínit, že diskurzivní analýza nepřistupuje k textu jako ke znázornění reality, u kterého bychom mohli hodnotit jeho objektivitu a pravdivost. Text a jazyk sám jsou nedílnou součástí politicko-spoločenské reality (dokonce jednou z jejích konstitutivních složek), nikoli pouze nástrojem k popsání reality.¹⁵ Diskurzivní analýza proto neřeší otázku pravdivosti dokumentu, ale zkoumá, jakým způsobem lidé skrze text či soubor textů konstruují smysl a význam objektů a aktivit sociálního světa. Jedním z cílů diskurzivní analýzy je uchopit způsob, jakým je realita sociálně konstruovaná skrze jazyk a významotvorné praktiky.¹⁶

Z rodiny diskurzivních analýz jsem vybrala kritickou diskurzivní analýzu, neboť nejlépe poslouží mému výzkumu. Jedná se o poměrně novou metodu, která se objevuje v devadesátých letech dvacátého století a u jejíhož zrodu stály mezi jinými například Norman Fairclough, Ruth Wodaková a Teun van Dijk. Kritická diskurzivní analýza rozlišuje mezi diskurzivními (významotvornými, jazykovými) a nediskurzivními (společenské identity, kulturní hodnoty, výrobní aktivita atp.) prvky a aspekty společenského života. Toto vymezení umožňuje na analytické úrovni zkoumat vztah a působení mezi diskurzem a ostatními prvky společenského života, jinými slovy sociální efekty textů.¹⁷

Kritická diskurzivní analýza využívá analýzu textu a zároveň přidává dvě další dimenze analýzy. První dimenzí je lingvistická a rétorická analýza textu, která zkoumá vnitřní vztahy (strukturu) textu a je doplněna o analýzu diskurzivní (významotvorné) praxe v jejím širším společenském a historickém kontextu. Druhá dimenze tedy přidává zkoumání „pravidel diskurzu“. Třetí dimenze přechází od zkoumání diskurzivní praxe k analýze praxe společenské. Zaměřuje se na vztahy mezi diskurzem, jakožto

¹⁴ Petr Drulák et al., *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008), 92.

¹⁵ Ibidem, 92-93.

¹⁶ Ibidem, 95.

¹⁷ Ruth Wodak a Michael Meyer, „Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology“, (1999), https://www.corwin.com/sites/default/files/upm-binaries/24615_01_Wodak_Ch_01.pdf (staženo 15.1.2017).

významovou strukturou, ideologií a mocí. Význam analýzy sociálního a historického kontextu kritickou analýzu diskurzu provádí směrem k interdisciplinaritě, která se projevuje ve využívání teoretických poznatků jiných disciplín jako například politologie. Ideologie a moc, ke kterým se Fairclough dostává v rámci třetí dimenze analýzy, hrají ve výzkumném rámci kritické diskurzivní analýzy klíčovou roli.¹⁸

Německou odpověď na ukrajinskou krizi a rusko-gruzínskou válku konstruuji pomocí kvalitativní diskurzivní analýzy projevů významných činitelů, které jsem zvolila na základě toho, jak moc se podílejí na ovlivňování zahraniční politiky Německa. Podle Jana Prášila probíhají rozhodovací procesy německé zahraniční politiky v husté síti vztahů kolem hlavního aktéra - Spolkové vlády. Nejdůležitější je pak sama kancléřka Angela Merkelová (CDU), která nejenže stojí v čele Německa, ale určuje také kurz zahraniční politiky.¹⁹ V této roli si konkuruje s ministrem zahraničí a vždy záleží na osobnosti kancléře, a jak moc pro něho bude zahraniční politika důležitá. Vzhledem k tomu, že kancléřka zvolila zahraniční politiku jako svou prioritu, jsou pro mě její projevy klíčové. Používám nejen tiskové zprávy, rozhovory a projevy samotné kancléřky, ale také vyjádření jejího mluvčího. Dalším aktérem, jehož postoj je pro můj výzkum důležitý, je ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier (SPD), který má na starosti německou zahraniční politiku a byl ministrem zahraničí jak v roce 2008, tak v roce 2014 při vypuknutí ukrajinské krize. Steinmeier působil na ministerstvu zahraničních věcí ještě dokonce před nástupem kancléřky do úřadu, neboť vykonával funkci ministra zahraničí již ve volebním období Gerharda Schrödera (SPD). Toto období bylo na poli zahraniční politiky spojováno s velkou nákloností k Rusku. Nelze vynechat ani ministra hospodářství v roce 2014 Sigmara Gabriela (SPD), neboť obchodní zájmy jsou faktor, který je při vytváření zahraniční politiky také velmi významný, navíc hospodářský sektor měl být sankcemi významně ovlivněn. Pro rusko-gruzínskou válku jsem použila vyjádření tehdejšího ministra hospodářství Michaela Glose (CSU). Vzhledem k tomu, že se jednalo o konflikty, použila jsem také stanoviska ministrů obrany – Franze Josefa Junga (CDU) a Ursully von der Leyenové (CDU). Abych neopomněla ani postoj obchodních kruhů, které svým způsobem také přispívají k budování zahraničně-politického postoje, pracuji se stanoviskem předsedy

¹⁸ Drulák, „Jak zkoumat politiku“, 99.

¹⁹ Jakub Eberle et al., *Zahraniční politika Německa na začátku 21. století* (Praha: AMO, 2011), 11-12.

Spolkového svazu německého průmyslu. V roce 2014 to byl Ullrich Grillo a v roce 2008 Jürgen Thumann. Projevy těchto osobností jsem překládala z německého originálu do češtiny a zkoumala jsem je na základě dvou důležitých faktorů, podle kterých je rozdělena i celá práce. Tyto dva faktory byly vybrány na základě teorie *Foreign policy analysis* tak, aby mi pomohly nalézt odpověď na mé výzkumné otázky.

Konkrétně, určené faktory vycházejí ze stádií vytváření zahraniční politiky podle *Foreign policy analysis*. Prvním faktorem, který v projevech hledám, je to, jak zvolené osobnosti vnímají samotné situace, v našem případě tedy ukrajinskou krizi a rusko-gruzínskou válku. Jak celou situaci nazývají a jak o tomto problému pojednávají. Tento faktor jsem určila na základě prvního stádia vytváření zahraniční politiky, které je zhodnocení situace. Jaké používají výrazy pro označení těchto dvou situací? Hodnotí je spíše neutrálně nebo negativně? Zdržují se hodnocení, nebo tyto situace odsuzují? Tímto faktorem sleduji především, jestli se vnímání dvou podobných situací nějak posunulo a změnilo. V rámci tohoto faktoru se snažím také zjistit, jakou v těchto konfliktech podle Německa hraje roli Rusko. Spojují Němci Rusko přímo s těmito konflikty? Dávají mu celou situaci za vinu? Označují Kreml za viníka, agresora? Toto mi pomůže zjistit, zda se změnilo vnímání Ruska. Mohlo se stát, že Kreml, v případě ukrajinské krize, překročil pro Německo již určitou hranici? Druhým faktorem je, jaké tyto osobnosti navrhuje řešení situace? Navrhují tvrdý nebo spíše mírný přístup? Dávají Rusku ultimátum v případě nedodržení podmínek? Navrhují restriktivní opatření? V případě Gruzie, na rozdíl od Ukrajiny, k žádným sankcím nakonec nedošlo, proto se k nim osobnosti nevyjadřovaly. Zde tedy sleduji, jaké jiné řešení bylo navrhováno a jak moc přísné bylo.

2.3 Rozbor a kritika pramenů

V svém výzkumu pracuji jak s primárními, tak se sekundárními zdroji, při čemž primární zdroje jsou pro můj výzkum klíčové, neboť jsem jako svou metodologii zvolila diskurzivní analýzu. Pomocí ní zkoumám projevy politiků a osobností, které jsem již specifikovala výše. Tyto projevy se nejčastěji objevovaly jako tiskové zprávy přímo na internetových stránkách orgánů, které zastupují. Dále se také objevovaly v některém z hlavních mainstreamových německých médiích, jako jsou například *Der Spiegel*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)* nebo *Süddeutsche Zeitung*. FAZ jsem zvolila vzhledem k tomu, že se jedná o jedno z nejrespektovanějších německých a i evropských

médií. Ideově je označován jako konzervativně-liberální deník, který vydává nezávislá nadace *Fazit* ve Frankfurtu. *Süddeutsche Zeitung* jsem zvolila z toho důvodu, že se jedná po bulvárním *Bildu* o nejčtenějším deník v Německu.²⁰ Názorově by se dal zařadit k levému středu a liberalismu.²¹ Dále pracuji s online portálem týdeníku *Der Spiegel*, který poprvé vyšel v roce 1947 a v současnosti patří mezi největší evropské týdeníky. Mimo jiné proslul svou investigativní činností a bojem za svobodu tisku. V roce 1994 se stal jedním z úplně prvních magazínů vycházejících online a v dnešní době patří také k nejčtenějším médiím v zemi.²² Jak u *Spiegelu*, tak u ostatních zvolených médií jsem pracovala s online verzemi titulů. Používám také některé rozhovory, které se objevily v nejčtenějším německém deníku *Bild*, ačkoliv se jedná o médium bulvárního charakteru. Tyto rozhovory byly zveřejněny na stránkách ministerstev, a proto předpokládám, že byly objektivně přepsány bez zásahu a manipulací.

Kromě tisku jsem se k projevům politiků dostávala přes archivy jednotlivých ministerstev, které tito politici zastupují. Výhodou je, že německá ministerstva mají většinu dokumentů přístupnou přes internetové stránky. Úřad kancléřky disponuje velmi přehlednými internetovými stránkami, kde jsou všechny její projevy řazeny jak chronologicky, tak podle témat, kterých se týkaly. Tyto projevy a stanoviska mají často podobu tiskové zprávy s přímými citacemi zastupované osoby. Problémem, na který jsem během zkoumání narazila, bylo, že archiv projevů kancléřky před rokem 2009 obsahoval výrazně menší množství projevů, a proto jsem musela čerpat i z tisku.

Jako časový rámeček, ze kterého tyto projevy zkoumám, jsem v případě rusko-gruzínské války stanovila srpen až říjen roku 2008. Toto časové rozhraní jsem zvolila z toho důvodu, že válka začala na začátku srpna 2008 a ačkoliv boje trvaly jen několik dní, stažení ruských jednotek trvalo až do října toho roku. V případě ukrajinské krize jsem se zaměřila především na období března 2014. V té době se Rusko začalo v konfliktu angažovat a anektovalo Krym. Zde jsem ještě doplnila i projevy z dubna a května 2014,

²⁰ „IVW-Blitz-Analyse Zeitungen: Welt stürzt um 17,6% ab, vier Gewinner bei den Wochenzeitungen“, media.de, www.meedia.de/2016/04/02/ivw-blitz-analyse-zeitungen-welt-stuerzt-um-176-ab-vier-gewinner-bei-den-wochenzeitungen, (staženo 25.1.2017).

²¹ „Süddeutsche Zeitung“, Eurotopics, <https://www.eurotopics.net/de/148780/sueddeutsche-zeitung>, (staženo 25.1.2017).

²² Maja Malik a Armin Scholl, „Journalismus in Deutschland 2005“, *Media Perspektiven* (červenec 2006), <https://www.wiso.uni-hamburg.de/fileadmin/sowi/journalistik/kvvarchiv/KvvArchiv/jouridmp.pdf> (staženo 25.1.2017).

které referovaly o sankcích. Oba konflikty jsou pro lepší porozumění v další kapitole nastíněny.

Sekundární literaturu používám především kvůli nutnému úvodu do obou konfliktů a také kvůli historickému úvodu do problematiky rusko-německých vztahů. Pro porozumění bude nutné v úvodu nastínit jejich vývoj v posledních dekadách. V tomto historickém úvodu nemám ambice zacházet až do hluboké historie 19. století, neboť pro účely mé práce je klíčový větší důraz na období po rozpadu Sovětského svazu a sjednocení Německa. Přesto však považuji za nutné dotknout se klíčových událostí před rokem devadesát jako je například *Ostpolitik* Williho Brandta. K tomuto historickému exkurzu využívám několik sekundárních pramenů. Gregor Schöllgen v roce 2013 napsal knihu *Deutsche Außenpolitik: von 1945 bis zur Gegenwart*, která mi posloužila pro mapování vzájemných německo-ruských vztahů.²³ Využívám také knihu Davida Childse *Germany in the Twentieth Century*, z jejíhož názvu je jasné, že se zabývá vývojem Německa ve dvacátém století a také jeho zahraniční politikou.²⁴ Pro novější zkoumání vztahu Německo-Rusko využívám článek od Jennifer A. Yoderové *From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post Cold War Period*, která rozebírá postupné ochlazování vzájemných vztahů po konci Studené války. Hlavní důraz článku je kladen na srovnání vlády Angely Merkelové s vládou Gerharda Schrödera, který proslul svým velmi vstřícným přístupem k Rusku. Po „novodobé *Ostpolitik*“ Gerharda Schrödera působí vztah k Rusku po nástupu Angely Merkelové o to více kontrastně. Autorka v tomto článku také vysvětluje, že roztržka kolem ukrajinské krize není až tak překvapivou událostí. Kniha přichází s tezí, že se k ochlazení vzájemných vztahů schylovalo již od nástupu Angely Merkelové, jež se snažila německou zahraniční politiku vystavět více na hodnotách než na obchodních zájmech.²⁵ Velmi dobře mi také posloužila souborná publikace od Vladimíra Handla *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*. Z této knížky jsem čerpala především vývoj zahraniční politiky v období po znovusjednocení Německa. Do knihy přispěla velká řada předních českých odborníků na Německo a díky

²³ Gregor Schöllgen, *Deutsche Außenpolitik: Von 1945 bis zur Gegenwart*, (Mnichov: C. H. Beck 2013).

²⁴ David Childs, *Germany in the Twentieth Century* (Oxford, Routledge, 2016).

²⁵ Jennifer A. Yoden, „From Amity to Enmity“.

tomu velmi srozumitelně rozebírá, co v posledních letech německou zahraniční politiku ovlivňovalo.²⁶

Analyzovat německou odpověď na ukrajinskou krizi by nešlo, aniž by byl samotný konflikt blíže uveden. Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně čerstvé téma, neexistuje zatím tolik sekundárních zdrojů, které by o tomto konfliktu pojednávaly. V tomto případě je také nutná určitá obezřetnost při práci se zdroji, neboť ruská strana dlouho otálela s přiznáním své účasti na destabilizaci Ukrajiny. K nastínění konfliktu tedy využívám pouze recenzované akademické články. Například *The Ukrainian Crisis – An Unpredictable Event?* od Any Marie Costeaové, která se snaží analyzovat, na kolik byly události na Ukrajině předvídatelné a nabízí velmi přehledný exkurz do ukrajinského konfliktu.²⁷ Článek *The “Ukrainian Crisis“ as an Ongoing Threat to Regional Security* od Mykoly Kapitonenkova se sice primárně zaměřuje na ukrajinskou krizi, jakožto na riziko pro nestabilitu v regionu východní Evropy, ale nabízí také poměrně přehlednou analýzu samotného konfliktu.²⁸ Využívám také několik článků, které vyšly v českém nebo zahraničním tisku.

Považuji také za nutné vysvětlit okolnosti rusko-gruzínské války. Zde je stejně jako u ukrajinské krize pečlivý výběr zdrojů nutný, neboť velká část zdrojů může být ideologicky zabarvena, a z toho důvodu pracuji pouze s recenzovanými akademickými články a knihami. Jako stěžejní zdroj pro porozumění konfliktu mi posloužila kniha Ronalda D. Asmuse *A Little War that Shook the World*.²⁹ Asmus pracuje s předpokladem, že se rok po skončení konfliktu objevily dvě verze toho, kdo byl za válku zodpovědný. Tato kniha se pak snaží o tomto složitém konfliktu referovat nestranně a pracuje někde na pomezí těchto dvou verzí. Pro bližší seznámení se s politickými poměry v Gruzii před začátkem války jsem pak pracovala s článkem *Gruzie po revoluci růží*.³⁰ Využila jsem také knihu *The Guns of August 2008: Russia's*

²⁶ Vladimír Handl et al., *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011).

²⁷ Ana Maria Costea, *The Ukrainian Crisis – An Unpredictable Event?*, *CES Working Papers* 8, č. 3 (Březen 2016).

²⁸ Mykola Kapitonenko, *Ukrainian Crisis as an Ongoing: Threat to Regional Security*, *Romanian Political Science Review* 16, č. 1 (January 2016).

²⁹ Ronald D. Asmus, *A Little War that Shook the World* (New York: Palgrave Macmillan, 2010).

³⁰ Giorgi Kanašvili, Emil Souleimanov a Tomáš Šmíd, „Gruzie po revoluci růží“, *Acta Universitatis Carolinae* (2010).

War in Georgia, která se skládá z kapitol od celé řady odborníků, kteří se zabývají tématy objasňujícími tento konflikt.³¹

³¹ Svante E. Cornell et al., eds., *The guns of August 2008: Russia's War in Georgia* (Armonk: Sharpe, 2009).

3 Německo-ruský vztah a úvod do konfliktů

3.1 Vývoj vzájemných vztahů

3.1.1 Od první světové války až po znovusjednocení

Vztahy Německa a Ruska mají dlouhou a proměnlivou historii, zahrnující jak spolupráci a spojenectví, tak také pnutí a konflikty. Samotný vztah byl dlouho rozhodujícím elementem pro stabilitu a prosperitu celého regionu. Domnívám se, že bez uvedení do tématu by můj výzkum působil značně vytržený z kontextu, považuji tedy za nutné nastínit, jak se vzájemné vztahy těchto dvou států vyvíjely ve dvacátém a jednadvacátém století. Zaměřuji se pak především na období po znovusjednocení Německa s důrazem na vládu Gerharda Schrödera a Angely Merkelové.

V první světové válce stály tyto dva státy proti sobě. Německo porazilo Rusko, nakonec ale stejně z války vyšlo jako poražené. Období nepřátelství vystřídala poměrně klidná dvacátá léta. Německo bylo označeno za viníka války a v Rusku proběhla Velká říjnová revoluce, čímž se země staly vyvrhly světového systému. Oba státy měly dluhy a ostatní země s nimi nechtěly obchodovat, dokud tyto závazky trvaly, čímž se dostaly do začarovaného kruhu, z něhož nebylo možné se dostat. Němci a Rusové proto opět navázali diplomatické styky, začali spolupracovat ekonomicky a tajně dokonce i vojensky pod záštitou Rapalské smlouvy a dalších navazujících bilaterálních smluv.³² Rusové díky této spolupráci získali moderní technologie a těžké zbraně a Němci mohli v Rusku cvičit svoje letectvo.

Po období poměrně vstřícných vztahů dvacátých let následovalo ochlazení let třicátých, kdy se Berlínem sponzorovaní fašisté a Moskvou podporovaní komunisté střetávali na různých bojištích světa, nejznámějším konfliktem pak byla španělská občanská válka (1936-1939). Vztahy se opět napravily v srpnu 1939, kdy státy uzavřely pakt Ribentrop-Molotov, kterým si kromě dohody o neútočení mezi sebou *de facto* rozdělily do té doby nezávislé státy střední a východní Evropy.³³ Toto detenté však

³² Pavel Dufek, „Rapalská smlouva“, *Historický obzor* 7, č. 1-2 (1996): 24-29.

³³ Gabriel Gorodetsky, „The Impact of the Ribbentrop-Molotov Pact on the Course of Soviet Foreign Policy“, *Cahiers du Monde russe et soviétique* 31, č. 1 (Leden-Březen 1990): 27.

nemělo dlouhého trvání a rozpadlo se v roce 1941, kdy Hitler napadl Sovětský svaz, který se následně přidal na stranu spojenců. Nakonec se díky rozhodujícímu přispění Moskvy povedlo spojencům Německo porazit a vyhrát válku.

Po prohře v druhé světové válce bylo Německo rozděleno nejprve do okupačních zón a následně na východní Německou demokratickou republiku (NDR) a západní Spolkovou republiku Německo (SRN), tento *status quo* vydrželo po celou dobu studené války. Německá demokratická republika spadala do sféry vlivu Sovětského svazu a Spolková republika Německo zase do sféry Západu. U rozděleného Německa se budu zabývat pouze zahraniční politikou Spolkové republiky Německo, neboť zahraniční politika Německé demokratické republiky není natolik zajímavá vzhledem k tomu, že podléhala hluboké kontrole Moskvy.

Zahraniční politika SRN se během studené války nesla v duchu boje za sjednocení obou německých států. Nejistá a nesuverénní mezinárodní existence SRN bezprostředně po druhé světové válce, dosud neukotvený demokratický systém, který zpočátku neměl oporu v ustálené hodnotové orientaci veřejnosti, a potřeba rychle obnovit hospodářský růst prostřednictvím exportní ekonomiky – to všechno byly faktory, jež měly formativní vliv na zahraniční politiku zakladatelského období. Spolkový kancléř Konrad Adenauer německé nejistoty a slabosti externalizoval zapojením země do evropského integračního procesu. Samotná evropská integrace zároveň Německu umožňovala uplatnit nejen vlastní institucionální, normativní a politické know-how prostřednictvím formování bezprostředního okolí, ale také tak budovat vlastní institucionální moc.³⁴

Diplomatické styky mezi západní částí Německa a Sovětským svazem byly navázány v roce 1955.³⁵ Přestože bylo členství v NATO pro Spolkovou republiku Německo životně důležité, nebyla tato pozice pro Bonn úplně jednoduchá vzhledem k tomu, že právě ostatní členské státy v minulosti přispěly ke krizi, do které Německo v meziválečných letech upadlo.³⁶ Spolková republika Německo se také postupně stala zátěží pro USA, neboť sjednocení obou republik se neslučovalo s americkou a sovětskou politikou zachování *statu quo* v Evropě. Tím pádem se německá otázka

³⁴ Vladimír Handl, „Rámce zahraniční politiky a rolí sjednoceného Německa“, in *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*, ed. Handl (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011), 44-45.

³⁵ Schöllgen, „Deutsche Außenpolitik“, 39.

dostala na okraj zájmu a Německo bylo Spojenými státy v Severoatlantické alianci (NATO) celkově opomíjeno. Evropskou vizi integrace spolkového státu pak narušila v šedesátých letech de Gaullova „Evropa vlastní“. Francouzský prezident považoval Spojené státy za silnější a nebezpečnější než SSSR, z toho důvodu si tedy Spolková republika Německo měla volit mezi Spojenými státy a Francií.³⁷

Dalším důležitým obdobím německo-ruských vztahů ve dvacátém století bylo období východní politiky (Ostpolitik), které se neslo ve znamení obnovení jednání se zeměmi východního bloku, především pak s Německou demokratickou republikou. Přestože vztahy mezi SRN a SSSR byly navázány již v roce 1955, kvůli uznání hranic z roku 1937 a dalších věcí obsažených v Hallsteinově doktríně, byly spíše váznoucí. To se změnilo až s nástupem Willyho Brandta do kancléřského křesla v roce 1969, kdy začala vládnout koalice SPD a FDP. Brandt (SPD) a ministr zahraničí Walter Scheel (FDP) byli rozhodnuti pomocí jednání se státy východního bloku dosáhnout deeskalace napětí v Evropě. Brandtova východní politika ale čelila vzrůstající kritice už nejen od druhé nejsilnější strany CDU/CSU, ale i od některých členů jeho vlastní strany. Když v roce 1974 vypukla aféra s jeho tajemníkem Günterem Guillaumem, který byl odhalen jako agent Stasi, byl Brandt donucen rezignovat.³⁸

Po několikaletém *statu quo* došlo k velmi důležitému mezníku německo-ruských vztahů, čímž byl nástup Michaila Gorbačova do čela Sovětského svazu, přestože vztah spolkového Kancléře Helmuta Kohla s Gorbačovem nebyl nejjednodušší – ruský státník dokonce jednou Kohla *off-record* přirovnal ke Goebbelsovi.³⁹ V roce 1986 došlo k setkání Gorbačova s Ronaldem Reaganem a Kohlem v islandském Reykjavíku, kde projednávali snížení počtu raket středního doletu v Evropě. Toto jednání vyústilo v podepsání Smlouvy o likvidaci raket kratšího a středního doletu (INF) roku 1987, což pak výrazně snížilo napětí v Evropě.⁴⁰ Za nejdůležitější Gorbačovův krok by se pak dalo považovat zrušení Brežněvovy doktríny, čímž zemím východního bloku *de facto* umožnil zvolit si vlastní cestu a samostatně rozhodovat o svých vnitřních věcech i zahraniční politice. Konec Brežněvovy doktríny přispěl k sérii politických převratů ve

³⁶ Schöllgen, „Deutsche Außenpolitik“, 39.

³⁷ Jaroslava Plšková, "Ostpolitik SRN za Erharda a Kiesingera", *Mezinárodní vztahy* 31, č. 4 (1996): 60.

³⁸ August H. Leugers-Scherzberg, "Herbert Wehner und der Rücktritt Willy Brandts am 7. Mai 1974", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* (Duben 2002): 303.

³⁹ Childs, „Germany in the Twentieth Century“, 232-233.

východní Evropě v průběhu roku 1989, při nichž v těchto zemích skončily vlády komunistických stran. V návaznosti na tento krok bylo také Německo 3. října 1990 znovusjednoceno.

3.1.2 Nová zahraniční politika sjednoceného Německa

Po konci studené války a sjednocení Německa nebyl německo-ruský vztah narušen žádným hraničním, etnickým nebo náboženským konfliktem a ani konkurenčním bojem o dominanci na světovém jevišti. Po pádu Berlínské zdi došlo ke smíření a tyto dva státy začaly rozvíjet speciální vztah ve znamení prohlubování ekonomické, politické a sociálně-kulturní spolupráce.⁴¹ Po znovusjednocení Německa deklarovali spolkový kancléř Helmut Kohl (CDU) spolu s ministrem zahraničí Hansem-Dietrichem Genscherem (FDP) připravenost převzít zesílenou zodpovědnost za německou zahraniční politiku a směřování na Západ. Přiklonili se také ke kooperaci a integraci se západními partnery v rámci evropské spolupráce.⁴² Navíc se také výrazně změnila mezinárodní situace. Odpadla hrozba otevřeného konfliktu a přímého ohrožení SRN.⁴³ Z hlediska suverenity zahraniční politiky však vystupovalo SRN i po sjednocení jako omezeně suverénní. Na vývoj tohoto systému měla pak především vliv europeizace, která postupně změnila suverenitu SRN na suverenitu asociovanou s EU.⁴⁴

Německo v devadesátých letech usilovalo nejen o funkční dialog a tematicky zaměřenou spolupráci v rámci vztahu NATO a Ruska, ale také o vytvoření institucionalizovaných vazeb. V některých případech se dokonce Německo chovalo jako jakýsi mediátor, zasadilo se o podpis Charty NATO-Rusko a následné vytvoření Rady NATO-Rusko v roce 2002. Němci se také vždy snažili zachránit jednání o Smlouvě o konvenčních silách v Evropě, na nichž USA poněkud ztrácely zájem. V obou případech

⁴⁰ Schöllgen, „*Deutsche Außenpolitik*“, 170.

⁴¹ Yoder, „From Amity to Enmity“, 52.

⁴² Christian Hacke, *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder* (Berlin: Ullstein, 2003), 382.

⁴³ Handl, „Německo v čele Evropy“, 20.

⁴⁴ William E. Patterson, „European Policy-making: Between Associated Sovereignty and Semisovereignty“, in *Gouvernance in Contemporary Germany. The Semisovereignty State Revisited*, ed. William E. Patterson (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 265.

tak multilaterálně rámovalo proces rozšiřování NATO a činilo jej pro Rusko přijatelným.⁴⁵

Zahraničně politická kultura po sjednocení začala procházet procesem přizpůsobení se novým a vnitřním podmínkám, změněné společenské praxi a deliberativnímu procesu. Německo se také začalo klonit k multilateralismu. Ten měl v jejich případě především proevropskou podobu. Multilateralismus lze vnímat nejen jako ustálený, hluboce vžitý kulturní zvyk, ale také jako tradici, pramenící ze zkušenosti poválečné politiky. Můžeme jej také vysvětlit jako nezbytné opatření k posílení důvěry v německou politiku, jež je určené pro sousedy a další partnery. Nejde tedy pouze o účelové, praktickými zájmy podmíněné, zaměření politiky. Základem je soulad s obecnými principy spolupráce a přesvědčení jak o výhodnosti, tak správnosti rozvoje multilaterálních institucí. Německá diplomacie takřka automaticky hledala při řešení mezinárodních problémů multilaterální formát. Podle Jakuba Eberleho je možné příklon k multilateralismu vysvětlit i tím, že byl vnímán jako antiteze nacionalismu a unilateralismu, který byl v Německu historicky zdiskreditován.⁴⁶

Jednou ze změn, kterou přineslo znovusjednocení, byl také pokles zájmu o zahraniční politiku vůbec. Tento pokles se pojil s koncem přímého ohrožení SRN a s reformou NATO i EU a v neposlední řadě také s normalizací vztahů s východními partnery. Německá politika a společnost v té době žila spíše vnitropolitickými problémy, obranou dosažené životní úrovně, sociální kohezí společnosti a ochranou životního prostředí. Zahraniční politika nebyla oblastí, kde by se mohla německá politická scéna profilovat, opomeneme-li jejich protiválečnou pozici, jakou byl odpor vůči oběma válkám v Iráku a zájem ukončit německou angažovanost v Afganistánu.⁴⁷

Podle Vladimíra Handla muselo Německo po sjednocení hledat nové a dlouhodobě funkční uspořádání Evropy jako celku, zajistit bezpečnost, stabilitu a prosperitu v národním, evropském i širším mezinárodním rámci a postavit se čelem k řešení globálních problémů. Jediným politicky i ekonomicky přijatelným řešením bylo garantovat transformační proces směrem na východ nejen formou pomoci a spolupráce,

⁴⁵ Handl, „Německo v čele Evropy“, 57.

⁴⁶ Jakub Eberle, „Zahraničněpolitická kultura jako normativní a ideový základ zahraniční politiky Spolkové republiky Německo“, in *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*, ed. Handl (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011), 80.

ale zejména prostřednictvím exportu norem a institucí. Hlavním projektem se tedy stalo rozšíření EU a NATO na východ. Vůči vzdálenější východní Evropě a Rusku se pak SRN snažila prosazovat inkluzivní politiku partnerství/asociace s EU a politiku kooperativní bezpečnosti.⁴⁸

Jestliže je civilní mocnost ideální rolí, k níž chce SRN směřovat, pak je to právě EU, v jejímž rámci ji může nejlépe naplňovat. Vojenský rozměr Evropské unie, který umožňuje zahrnovat do koncepce bezpečnosti a obranné politiky civilní prvky, teprve vzniká. Úskalím toho je, že pokud se nepodaří vybudovat civilní mocnost EU, nebude tento bezpečnostní profil politicky udržitelný ani pro SRN. Propojení evropského integračního projektu s Německem i proto nikterak neochabuje. Spolková republika Německo se právě v oblasti civilních prostředků politiky v EU dlouhodobě profiluje, dokonce hraje roli příkladu.⁴⁹

Handl se také domnívá, že vztah k Rusku představuje příklad naplnění zahraničněpolitických rolí SRN. Podle autora realizovala německá politika na přelomu tisíciletí jakousi „postbismarckovskou“, multilaterálně ukotvenou linii rozvoje kooperativních vztahů s Ruskem. Uplatňovala přitom především své hospodářské zájmy a jejím cílem bylo nedopustit konfrontaci v bezpečnostní oblasti a napomáhat budování právního státu spolu s demokratizací Ruska.⁵⁰ Dvě okolnosti ve vztazích s Ruskem pak mají zásadní význam: tradice symbiózy hospodářské, ale i politické. Ve vzájemných hospodářských vztazích Rusko hraje roli surovinové základny německého průmyslu a rovněž trhu pro německé výrobky, Německo dále hraje roli modernizátora ruského hospodářství a částečně i státní správy a právního státu.⁵¹ Jak už jsem zmiňovala na začátku této kapitoly, vztahy vůči Rusku byly vždy předmětem dynamického vývoje a nebylo tomu jinak ani po sjednocení Německa. S koncem éry kancléře Kohla nastalo ochlazení a omezení bilaterálního a velmi osobního vztahu na obecnou agendu

⁴⁷ Handl, „Německo v čele Evropy“, 31.

⁴⁸ Simon-Jeffery Balmer a William Charlie-Patterson, *Germany's European Diplomacy. Shaping the Regional Milieu* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 30.

⁴⁹ Handl, „Německo v čele Evropy“, 39.

⁵⁰ *Ibidem*, 56.

⁵¹ *Ibidem*, 57.

multilaterální. Následně s rostoucím odcizením od USA přišlo opět vychýlení politiky ve prospěch tentokrát „putinovského“ Ruska.⁵²

3.1.3 Vzájemné vztahy od Schrödera po Merkelovou

Kritické hlasy vztah SRN vůči Rusku hodnotily jako „polokoloniální“ a její závazek vůči NATO jako „opotřebovaný a prohnitý“. Podle tohoto pohledu to vypadá, jako by Berlín mohl hrát roli nezávislého aktéra. Avšak Německo, coby stát pevně uvázaný v NATO a EU, může jen těžko vystupovat nezávisle. Ve skutečnosti jedinou bilaterální vazbu strategického charakteru mezi Německem a Ruskem představovala pragmatická hospodářská spolupráce. Zde se Německo chovalo jako nezávislý aktér, mimo jiné i proto, že v tomto sektoru multilaterální struktura teprve vzniká. Podle Handla Německo také aktivně využívá svého členství v NATO a EU pro posílení v bezpečnostním systému Západu a profilování svých rolí.⁵³

Podle Angely Stentové se debata o nastavení německo-ruských vztahů vždy nesla v duchu dvou přístupů. Buďto se tyto vztahy klonily spíše k hodnotám, nebo k zájmům.⁵⁴ Vláda Gerharda Schrödera byla spojená se zájmovým přístupem a s velmi vřelým vztahem k Rusku, což by se mimo jiné dalo také vysvětlit velmi blízkým vztahem německého kancléře a ruského prezidenta. V roce 2004 dokonce Schröder Putina nazval bezchybným demokratem.⁵⁵ Mimo slova chvály se kancléř veřejně kritice ruské domácí politiky vyhýbal.

Při svém nástupu do kancléřského úřadu vyhlásil Schröder vztahy s Ruskem za předmět zájmu a svou osobní záležitost. Svým přístupem k ruskému prezidentovi Vladimiru Putinovi předčil i kancléře Kohla, kterého kritizoval za nekritické přátelství s Borisem Jelcinem. Tento „proputinovský“ přístup nesly nelibě především nové státy NATO a EU, u kterých kancléř svým počínáním vyvolával značnou nedůvěru.⁵⁶ Spolu s nástupem Gerharda Schrödera do kancléřského křesla přišla také koncepční změna přístupu k multilateralismu. Nová politika se nyní nesla v duchu otevřenějšího

⁵² Handl, „Německo v čele Evropy“, 57.

⁵³ Ibidem, 58.

⁵⁴ Yoder, "From Amity to Enmity", 52.

⁵⁵ „Schröder: ‚Putin ist lupenreiner Demokrat‘“, Hamburger Abendblatt, <http://www.abendblatt.de/politik/deutschland/article106930893/Schroeder-Putin-ist-lupenreiner-Demokrat.html>, (staženo 15.3.2017).

prosazování německých preferencí. Zejména za jeho vlády se německý multilateralismus posunul směrem k pragmatickému a instrumentálnímu přístupu, který sdílí většina ostatních zemí. Jako významný motiv se také začala projevovat otázka rovnosti s ostatními aktéry mezinárodních vztahů. Německý multilateralismus se stal více zájmově podmíněným a za vlády Schrödera najednou více očekával od multilaterální angažovanosti konkrétní výsledky, v případě potřeby i alternativu v aktivním bilateralismu.⁵⁷

Německo přestalo představovat stát, který odmítá moc a německá politická elita začala hovořit o moci s větší jistotou než kdy předtím.⁵⁸ SRN také do EU exportovala svou koncepci „modernizačního partnerství“ s Ruskem, kterou vědomě navázala na tradici německé *Ostpolitik*, včetně jejího záměru dospět k systémové změně v Rusku prostřednictvím sblížení. Nejvýrazněji se Berlín hlásil k modernizaci právního státu a jeho správních struktur (včetně opětné decentralizace, nyní výrazně centralizované moci), ale také překonání závislosti Ruska na exportu surovin – chtěli rozvíjet technologickou pomoc a spolupráci ve všech oblastech. Lze konstatovat, že vztah k Rusku představuje jednu z mála oblastí německého zahraničněpolitického myšlení, která přesahuje ekonomický zájem a má skutečně strategickou dimenzi.⁵⁹

V rozporu chápání Německa jako civilní mocnosti byly případy, kdy SRN přehlížela zájmy a obavy zemí, situovaných mezi Německem a Ruskem a postupovala primárně zájmově a mocensky – například při přípravě plynovodu *Nord Stream* a při nekritickému příklonu k prezidentu Putinovi ze strany kancléře Schrödera.⁶⁰ Politika vlád kancléřky Merkelové se tuto chybu snažila napravit a řešit zjevný konflikt dvou rolí: mediátora-integrátora vůči Rusku a spolupracovníka regionálního subsystému ve vztahu k Polsku a dalším novým členským státům EU/NATO.⁶¹

⁵⁶ Handl, „Německo v čele Evropy“, 57.

⁵⁷ Ole Waeber, „Integration and Security: Analysing French and German Discourse on State, Nation and Europe“, in *Discourse Theory in European Politics: Identity, Policy and Governance*, ed. D. R.- Torfing Howart (Basingstoke: Macmillan, 2005), 57.

⁵⁸ Handl, „Německo v čele Evropy“, 31.

⁵⁹ „Ost-Ausschuss wählt neue Führungsspitze“, Ost-Ausschuss der Deutschen Wirtschaft, <http://www.ost-ausschuss.de/ost-ausschuss-w-hlt-neue-f-hrungsspitze> (staženo 10.3.2017).

⁶⁰ Handl, „Německo v čele Evropy“, 59.

⁶¹ *Ibidem*, 59.

V souvislosti s vládou německého kancléře se setkáváme s termínem „Schröderizace“, který označuje strategické partnerství mezi Ruskem a Německem. Tento výraz klade důraz na ekonomickou a geopolitickou důležitost Ruska pro Německo a celou EU.⁶² Toto období nadstandardních vztahů skončilo až nástupem Angely Merkelové do čela Německa, kdy vzájemný vztah začal postupně upadat. Mohla za to především změna orientace v německé zahraniční politice, jež se nástupem kancléřky začala posouvat více směrem k hodnotám, ale také vzájemné antipatie mezi kancléřkou a ruským prezidentem.⁶³

Ač se může zdát, že teprve ukrajinská krize se projevila jako jakýsi pomyslný milník ve vzájemných vztazích, chtěla bych poukázat na to, že vzájemné vztahy začaly upadat dávno před rokem 2014. Již samotný nástup Angely Merkelové do kancléřského úřadu znamenal změnu z nadstandardního blízkého partnerství k vlažnějšímu přístupu Německa k Rusku. Nástupem Angely Merkelové se pozornost začala od ekonomických zájmů ubírat spíše k humanitárním problémům. Kancléřka se nechala slyšet, že lidská práva a ekonomické zájmy jsou jedna strana mince a nikdy by neměly stát proti sobě. Zároveň také po svém nástupu do funkce razila teorii, že by měly být německé zahraniční vztahy postaveny na liberálních evropských hodnotách. Ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier zastával názor, že by Rusko mohlo být přiblíženo liberální demokracii díky větší spolupráci s EU. K tomu se ale kancléřka stavěla spíše skepticky.⁶⁴ Steinmeier byl ministrem zahraničí nejen za Schrödera, ale také za Merkelové první a třetí koalice. Především v první koalici se snažil v zahraniční politice razit schröderovský proruský přístup, avšak kancléřka, která podle německé ústavy ovlivňuje směřování zahraniční politiky, byla spíše pro západní ražení.⁶⁵

Prezident Putin kdysi Německo vyzval, aby si absolutně udrželo vedení ve vztazích mezi EU a Ruskem. Nicméně Německo o roli regionálního vůdce v té době neusilovalo, naopak mělo od takové obtížné a citlivé role odstup. Pokus Steinmeiera formulovat v roce 2006, v předvečer německého předsednictví EU, „novou východní politiku“ Evropské unie bylo možné vnímat jako ojedinělou výjimku. Návrh nebyl v EU přijat pozitivně a v německé politice byl vnímán spíše jako Steinmeierův pokus zviditelnit se

⁶² Yoder, „From Amity to Enmity“, 55.

⁶³ Ibidem, 52.

⁶⁴ Ibidem, 53.

v rámci velké koalice. Z těchto důvodů byla připravovaná iniciativa přepracovaná na modernizační partnerství.⁶⁶

Podle Handla lze vztah Německa a Ruska definovat pomocí teorie rolí. Podle této teorie Německo v době napětí většinou vystupovalo jako mediátor-integrátor a usilovalo o zprostředkovatelskou roli mezi NATO/EU a Ruskem. V této roli pak naráželo na kritiku spojenců za přílišně vstřícný přístup k Rusku. Například rusko-gruzínský konflikt zapůsobil na německou politiku jako šok a vyvolal její jasně odmítavou reakci: „válka změnila danosti světové politiky“ a vyloučila prostou kontinuitu vztahů.⁶⁷ V následujícím období se ale SRN snažila více o omezení škod než o zadržování Ruska, čímž si vysloužila podrážděnou reakci nejen USA, ale i dalších států. V rámci EU podle některých informací odmítala přijetí jakékoli tvrdší reakce vůči Rusku. Tento postoj korespondoval s tím, že 88% dotázaných německých expertů podporovalo partnerství s Ruskem jako prostředek vzájemného provázání a netrvalo na podmínce, aby Rusko nepředstavovalo hrozbu pro své sousedy.⁶⁸ Zajímavé je, že v kontextu rusko-gruzínské války chtěl, toho času polský ministr zahraničí, Radosław Sikorski nabídnout v rámci EU bližší spolupráci se zeměmi východní Evropy a jižního Kavkazu. Německý ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier ale návrh smetl ze stolu v rámci budování bližšího vztahu pomocí „modernizačního partnerství“ s Ruskem, čímž Polsko značně zklamal.⁶⁹

Vize Ruska jakožto partnera je v Německu poměrně ustálený pojem. Například ministr zahraničí druhé vlády Merkelové Guido Westerwelle se nechal slyšet, že bez kooperativního a stabilního Ruska nelze zajistit bezpečnou, stabilní a prosperující Evropu, protože bez „těsného partnerství s Ruskem je evropská bezpečnostní architektura přinejmenším neúplná“.⁷⁰ Většina německých expertů v roce 2011 očekávala, že lze s Ruskem, vzhledem k jeho vlastním zájmům, spolupracovat v boji proti terorismu, zajištění energetických zdrojů a v konfliktu na Blízkém východě a v Afghánistánu. Naopak spíše jako protivník bylo Rusko viděno v oblasti proliferace

⁶⁵ Jan Prášil et al., *Zahraniční politika Německa na počátku 21. století* (Praha: AMO, 2012), 12.

⁶⁶ Handl, „Německo v čele Evropy“, 58.

⁶⁷ Trends der deutschen Aussenpolitik. Erste aussenpolitische Elitenstudie (Berlin: Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik e.V, 2010), 16.

⁶⁸ Ibidem, 16.

⁶⁹ Yoder, „From Amity to Enmity“, 56.

⁷⁰ „Rede von Dr. Guido Westerwelle im Deutschen Bundestag“, Oficiální stránky FDP, <https://www.liberal.de/content/rede-von-dr-guido-westerwelle-im-deutschen-bundestag-0> (staženo 13.3.2017).

zbraní hromadného ničení (např. otázka Íránu) nebo v otázce omezení zbrojení na Balkáně. Skeptický pohled výrazně převládá, pokud jde o roli Ruska v Radě bezpečnosti a v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Problémem německé zahraniční politiky navíc je, že nehledě na svůj rozsáhlý potenciál nemůže zásadním způsobem ruskou politiku ovlivnit.⁷¹

Změna v německo-ruských vztazích nástupem Merkelové do kancléřského úřadu byla velmi viditelná také kvůli velkému kontrastu mezi politikou strategického partnerství, kterou razil Gerhard Schröder, a politikou Merkelové, založené na liberálních evropských hodnotách. Steinmeier byl pak ve druhé koalici Merkelové (2009-2013) nahrazen Westwellem z FDP. Tato koaliční dohoda neobsahovala žádnou úpravu německo-ruského vztahu a expertní týmy na ruskou problematiku dokonce úplně zmizely ze Spolkového sněmu.⁷²

Napětí vzájemných vztahů přerostlo ve stupeň krize, když se Vladimir Putin vrátil zpět do prezidentské funkce v roce 2012, a to hned z několika důvodů. Německo těžce neslo Putinův autoritářský způsob vládnutí v Rusku a také jeho opoziční přístup k syrské válce. Dále Berlínu vadila jeho energetická politika k určitým státům a v neposlední řadě ruské imperialistické sklony, které vyústily v akci na Ukrajině. Tento soubor akcí měl za následek, že německá veřejnost a média začala být čím dál více vůči Rusku kritická.⁷³ Této tendenci moc nepomohly ani zákony, které byly představeny po třetím návratu Vladimira Putina do funkce. Konkrétně tedy zákon č. 121 – FT diskriminující činnosti zahraničních neziskových organizací, který se dotknul i německých organizací.⁷⁴ Prvním evropským lídrem, který Putina za tento krok otevřeně kritizoval, byla Angela Merkelová, která ho od svého nástupu do funkce v roce 2005 několikrát vyzvala k dodržování lidských práv.⁷⁵

⁷¹ Handl, „Německo v čele Evropy“, 57.

⁷² Yoder, „From Amity to Enmity“, 55.

⁷³ Ibidem, 51.

⁷⁴ Jedná se o sérii zákonů, které v Rusku omezili svobodu občanské společnosti. K zákonu o NGOs se poté v roce 2013 přidal tzv. homofobní zákon č. 135 – FZ, který zakazoval propagaci „netradičních“ sexuálních vztahů a významně redukoval práva zástupců LGBT komunity, pro které také omezil možnost shromažďování. K těmto zákonům se následně přidal zákon o rouhání a zákon omezující svobodu shromažďování. Zdroj: „Putinovы zákony“, Amnesty International, <https://www.amnesty.cz/data/rusko/putinovы-zakony.pdf?version=1391943957> (staženo 10.3.2017).

⁷⁵ Yoder, „From Amity to Enmity“, 52.

Když byla Angela Merkelová zvolena do čela Německa potřetí, obsahovala už koaliční smlouva s SPD tři sta slov týkajících se politiky vůči Rusku. Vztah k Rusku se měl podle smlouvy i nadále nést v duchu „modernizačního partnerství“, ovšem za podmínky, že se Rusko rozvine do moderní, ekonomicky silné a demokratické země. Německo mělo podporovat pouta s Ruskem na několika úrovních, včetně pomoci střední třídě a občanské společnosti. V článku bylo také obsaženo, že se speciální vztah Německo-Rusko mění směrem k vývoji koherentního vztahu EU-Rusko.⁷⁶

Nyní německou zahraniční politiku na chvíli opustím a budu se věnovat dvěma důležitým událostem, které německo-ruský vztah zásadně ovlivnily, a ke kterým budu v následující kapitole pomocí diskurzivní analýzy zkoumat německý postoj. Nejprve se tedy podíváme na rusko-gruzínskou válku, která proběhla v roce 2008, a následně nastíním ukrajinskou krizi, trvající od roku 2014 prakticky až doteď.

3.2 Úvod do konfliktů

3.2.1 Rusko-gruzínská válka

Válka, která zachvátila Gruzii v srpnu 2008, trvala sice jen několik dní, přesto ale šokovala celý svět. Tehdejší gruzínský prezident Michail Saakašvili z války obvinil Moskvu a celý konflikt přirovnal k invazi sovětských vojsk do Československa v roce 1968.⁷⁷ Popsat však rusko-gruzínskou válku objektivně, a zkoumat vzájemné vztahy těchto dvou států, je značně obtížné. Může za to nejen jejich značná nejasnost a chaotičnost, ale také to, že na tyto vztahy nahlíží velká část autorů velmi subjektivně, a proto je nelehkým úkolem rozlišit ve velkém množství dat objektivní informace.

Chceme-li porozumět rusko-gruzínské válce, někdy také nazývané jako válka v Jižní Osetii, měli bychom se nejprve podívat do devadesátých let, kdy tato kavkazská země začínala novou etapu svých dějin. Gruzie se osamostatnila od Sovětského svazu, což ale také způsobilo růst napětí v zemi. Tento nově vznikající stát totiž do sebe vstřebal i tři tradičně autonomní oblasti – Abcházii, Jižní Osetii a Adžárii. U těchto regionů pak bylo popřeno právo na sebeurčení negruzínského obyvatelstva, které platilo za sovětské éry.

⁷⁶ Yoder, „From Amity to Enmity“, 59.

⁷⁷ „Gruzie 2008 = Československo 1968“, Euroskop, <https://www.euroskop.cz/38/1893/clanek/gruzie-2008-ceskoslovensko-1968>, (staženo 23.3.2017).

Separatistické regiony Abcházie a Jižní Osetie se tedy obávaly, že inkorporací do Gruzie přijdou o svou samostatnost.⁷⁸ Toto napětí navíc ještě přizívoval nový establishment, který ignoroval svébytnost těchto oblastí a zařazoval je do plánované unitární Gruzie. Rusku se tímto postupem obnovila cesta, jak skrze utlačované menšiny nastolit svůj vliv v zemi, jež se po získání nezávislosti vymanila z jeho kontroly.⁷⁹

V Jižní Osetii pak na přelomu let 1990 a 1991 vypukl mezi Ruskem podporovanými Osety a gruzínským vedením konflikt, který byl ukončen až příměřím roku 1992.⁸⁰ Na území Jižní Osetie byly následně rozmístěny mírové složky, jejichž součástí byly i ruské síly, což sehrálo důležitou roli při konfliktu v roce 2008. Rusko se zapojilo i do války s Abchází mezi srpnem 1992 a zářím 1993. V následujícím roce tu pak získalo mandát pro mírovou misi, čímž si zajistilo přítomnost svých jednotek na gruzínském území.⁸¹ Uzavřená příměří nic nevyřešila, konflikty zamrzly a *status quo* byl udržován pomocí přítomnosti mírových složek. Z Abcházie a Jižní Osetie se *de facto* staly nezávislé území s vlastními vládami a prezidenty podporovanými z Moskvy.

Obrat v rusko-gruzínských vztazích nastal s nástupem Vladimira Putina do čela Ruska. Ten se začal situací v Jižní Osetii a Abcházii intenzivně zabývat. Do Jižní Osetie dosadil loutkovou vládu a od roku 2002 se Abcházcům a Jihoosetincům snažil rozdat ruské pasy, aby mohl v budoucnu použít argument obrany ruského obyvatelstva, který je ukotvený v ruské ústavě.⁸² Vztahy s Moskvou se výrazně zhoršily, když se gruzínský prezident Michail Saakašvili snažil Gruzii integrovat do západních společenství, čímž se Rusko cítilo ohroženo.⁸³

Napětí velmi vzrostlo v roce 2008, kdy byla vyhlášena nezávislost Kosova, kterou uznala většina západního světa. Navíc se v tomto roce uskutečnil bukurešťský summit NATO, kde byl mimo jiné projednáván možný vstup Gruzie a Ukrajiny do Severoatlantické aliance. Závěrečné prohlášení ze summitu, že se obě tyto země měly

⁷⁸ Asmus, „A Little War that Shook the World“, 52-54.

⁷⁹ Thomas Goltz, „The Paradox of Living in Paradise: Georgia's Descent into Chaos“, in *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*, ed. Svante E. Cornell a S. Frederick Starr (Armonk: Sharpe, 2009), 17.

⁸⁰ *Ibidem*, 18.

⁸¹ Thornike Gordadze, „Georgian-Russian Relations“, in *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*, ed. Svante E. Cornell a S. Frederick Starr (New York: Routledge, 2009), 32-34.

⁸² Asmus, „A Little War that Shook the World“, 73.

⁸³ *Ibidem*, 66-67.

stát členy, bylo pro Rusko velmi nepříjemné. A to i přes to, že toto stanovisko *de facto* nic neznamenalo vzhledem k neurčitému časovému horizontu vstupu a odmítnutí participace obou zemí na Akčním plánu členství.⁸⁴ V prohlášení ale také stálo, že je podporována integrita, nezávislost a suverenita Gruzie.⁸⁵ Na to konto pak sám ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov prohlásil, že Rusko udělá vše pro to, aby zabránilo vstupu Gruzie a Ukrajiny do NATO.⁸⁶

Dlouhodobé napětí, panující mezi Gruzii na jedné straně a separatistickými regiony spolu s Ruskem na straně druhé, se stále stupňovalo. Bylo živeno jak občasnými střety mezi separatisty a Gruzinci, tak také cílenými provokacemi z ruské strany.⁸⁷ Konflikt tak na gruzínsko-jihoošetické hranici probíhal prakticky celý rok 2008. Toto napětí svým nekompromisním postojem a snahou o reintegraci separatistických oblastí do Gruzie ještě více prohluboval prezident Saakašvili.⁸⁸ Situace nakonec eskalovala v srpnu 2008.

Ještě předtím, než gruzínská armáda začala v noci ze 7. na 8. srpna s útokem na jihoošetické hlavní město Cchinvali, proběhlo na území Abcházie i Jižní Osetie mezi separatistickými a vládními silami množství potyček, jejichž oběťmi byli i civilisté.⁸⁹ Samotný konflikt začal 7. srpna 2008, což byl stejný den jako zahájení Olympiády v Číně, kterému byl přítomen i Vladimír Putin, v té době premiér Ruské federace. Gruzínské *peace-keepingové* stanoviště bylo několikrát ostřelováno, a proto Saakašvili zahájil operaci na obnovení ústavního pořádku v Jižní Osetii. Saakašvili pak uvedl, že ofenzíva byla zahájena až na základě útoků separatistů. Gruzínská strana později své kroky hájila argumenty o ruské vojenské aktivitě v oblasti tunelu Roki na hranicích Jižní a Severní Osetie.

Při ostřelování hlavního jihoošetického města Cchinvali se gruzínské jednotky dostaly pod palbu a podařilo se jim zasáhnout ruskou základnu, na což Rusové reagovali drtivou

⁸⁴ Akční plán členství (Membership Action Plan) je jakýmsi předstupněm v připojení k NATO a pro Gruzii by znamenal konkrétní krok směrem k integraci. Zdroj: Asmus, „A Little War that Shook the World“, 113).

⁸⁵ „Bucharest Summit Declaration“, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, (staženo 24.3.2017).

⁸⁶ „Moscow to Prevent Ukraine, Georgia's NATO Admission - Lavrov“, Oficiální stránka ruské mezinárodní tiskové agentury, <http://en.rian.ru/russia/20080408/104105506.html>, (staženo 24.3.2017).

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Kanašvili et al., „Gruzie po revoluci růží“, 36.

protiakcí. Rusové odůvodňovali své zapojení do konfliktu obranou svých občanů, na nichž měla být páchána „genocida“. Boje se brzy rozšířily na území Abcházie i samotné Gruzie. Někteří autoři tvrdí, že síla a rychlost, s jakou ruská strana odpověděla, ukazuje na to, že Rusko se na tuto válku připravovalo dlouho dopředu. Ruská strana měla velkou převahu, hrozilo i dobytí hlavního města Tbilisi, potažmo celé Gruzie. Tento postup znepokojil Západ, který se rozhodl zprostředkovat vyjednávání.⁹⁰

Příměří bylo za pomoci EU vyjednáno 12. srpna, po pěti dnech bojů. Nicméně příměří neznamenalo vyřešení konfliktu, protože Rusové nebyli ochotni tuto dohodu plnit. Ruské jednotky nadále zůstávaly na gruzínském území v blízkosti obou separatistických regionů, kde si vytvořily nárazníkové pásy.⁹¹ Ruská strana zde sebe sama viděla jako mírotvorce a tyto oblasti označila za bezpečnostní zóny. Díky dalším vyjednávání za účasti EU se Rusko stáhlo až v říjnu 2008. I když nyní ruské jednotky zůstávají pouze na území Abcházie a Jižní Osetie, stále nesplňují požadavek stažení se na pozice platné před začátkem války.⁹² Již 26. srpna 2008 navíc Ruská federace uznala nezávislost Abcházie a Jižní Osetie, jejichž území zůstává dodnes *de facto* nezávislé na Gruzii.

V roce 2009 vydala EU na základě svého vyšetřování report, podle kterého začala válku nelegálně Gruzie. Podle EU bylo použití síly proti Jižní Osetii z pohledu mezinárodního práva nelegální. Evropští vyšetřovatelé také tvrdí, že ruská odpověď na gruzínskou operaci byla defenzivní a legální, ale brzy poté stejně překročila mezinárodní právo, když eskalovala do leteckého bombardování na území Gruzie.⁹³

3.2.2 Ukrajinská krize

Ukrajina ztratila ruskou anexí Krymu a stále trvajícím ozbrojeným konfliktem na východním území sedm procent svého teritoria.⁹⁴ Stejně jako u rusko-gruzínské války, i

⁸⁹ Johanna Popjanevski, „From Sukhumi to Tskhinvali: The Path to War in Georgia“ in *The guns of August 2008: Russia's War in Georgia*, ed. Svante E. Cornell a S. Frederick Starr (Armonk: Sharpe, 2009), 147-150.

⁹⁰ Popjanevski, „From Sukhumi to Tskhinvali“, 183.

⁹¹ James Sherr, „The Implications of the Russia-Georgia War for European Security“ in *The guns of August 2008: Russia's War in Georgia*, ed. Svante E. Cornell a S. Frederick Starr (Armonk: Sharpe, 2009), 211-212.

⁹² Asmus, „A Little War“, 214.

⁹³ „EU blames Georgia for starting war with Russia“, The Telegraph, www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/6247620/EU-blames-Georgia-for-starting-war-with-Russia.html (staženo 20.3.2017).

⁹⁴ Kapitonenko, „Ukrainian Crisis as an Ongoing Threat to Regional Security“, 9.

v tomto případě je k pochopení konfliktu, který začal na přelomu roků 2013 a 2014, nutné zaměřit se na vzájemné rusko-ukrajinské vztahy od samotného vzniku Ukrajiny. Ta vznikla, podobně jako Gruzie, rozpadem Sovětského svazu. Další věcí, která tyto dvě země spojuje, je kromě podobného osudu i nejednotnost národní identity obyvatelstva. Kromě etnických Ukrajinců zde žijí i etničtí Rusové, kteří v některých regionech dokonce tvoří většinu. Toto národnostní rozdělení navíc znamená rozdílné geopolitické názory obyvatelstva. Zjednodušeně by se dalo říci, že obyvatelé západní části Ukrajiny v čele s hlavním městem Kyjevem si přejí, aby Ukrajina směřovala spíše k Evropské unii a k Západu celkově. Naopak východní část obyvatelstva s velkou ruskou menšinou je orientovaná spíše proruský.

Získáním nezávislosti se změnila i pozice Ukrajiny v mezinárodním prostoru. Přestala být vazalem Ruska a mohla rozvíjet svou vlastní vnitřní i zahraniční politiku. Ukrajina však svou svobodnou transformaci nedokázala provést důkladně, a proto se vždy potýkala se závažnými problémy.⁹⁵ Ať už se jednalo o vysokou míru korupce, netransparentní byrokracii, neefektivní státní správu a zadlužení, nepodařilo se jí z těchto problémů vymanit doposud. V zemi navíc vznikla úzká vrstva proruský orientovaných oligarchů, kteří si podmanili politickou scénu a neměli zájem provádět reformy proti svému prospěchu.⁹⁶

Přestože Ukrajina byla a je na Rusku ekonomicky závislá, snažila se více přiblížit Západu pomocí evropského integračního procesu a snahou o vstup do NATO.⁹⁷ Ukrajina se o spolupráci s EU snažila již od roku 1993, kdy se základním cílem ukrajinské zahraniční politiky stalo členství v EU. Následovala Dohoda o partnerství a spolupráci z roku 1994, která měla Ukrajině pomoci adaptovat se na evropské standardy a normy. Následovaly dva dokumenty o strategii a programu integrace Ukrajiny do EU v roce 1998 a 2000. Na Pařížském summitu v roce 2008 se pak EU a Ukrajina dohodly

⁹⁵ Costea, „The Ukrainian Crisis – An Unpredictable Event?“, 333.

⁹⁶ „Dethroning Ukraine’s Oligarchs: A How-To Guide“, Foreign Policy, <http://foreignpolicy.com/2016/06/13/dethroning-ukraines-oligarchs-a-how-to-guide/> (staženo 18.3.2017).

⁹⁷ Rusko je jejím největším obchodním partnerem. Obě země jsou úzce propojeny těžkým průmyslem a energetickým systémem. Dodávky ruského plynu byly podstatným důvodem, který Ukrajině brání, aby se orientovala na Západ a k Rusku se zcela otočila zády.

na formulaci budoucí Asociační dohody, která měla být prvním krokem k plnoprávnému členství Ukrajiny v EU.⁹⁸

Jako počátek Ukrajinské krize můžeme označit podzim roku 2013, kdy vyvrcholila dlouhodobá a rostoucí nespokojenost prozápadně orientovaného obyvatelstva kvůli přerušení prací na Asociační dohodě s EU týden před jejím podepsáním. Tehdejší prorusky orientovaný prezident Viktor Janukovyč argumentoval potřebou více času, aby mohlo dojít k nezbytné přípravě na ekonomické dopady spojené s přidružením k EU. Nicméně důvodem byl spíše strach Janukovyče z ruské odvety, která by velmi zasáhla slabou, prorusky orientovanou ekonomiku a ohrozila dodávky plynu. Navíc Moskva Ukrajině přislíbila 15 miliard dolarů a snížení ceny zemního plynu o třetinu. To mělo Kyjev podle všeho přesvědčit k odklonu od dosavadního směřování k Unii.⁹⁹

V reakci na kroky Janukovyče, vyšly statisíce lidí v Kyjevě do ulic demonstrovat svůj nesouhlas a obsadili náměstí Nezávislosti, tzv. Majdan. Tyto protesty začaly stupňovat a v lednu 2014 se rozšířily do dalších měst. Policisté proti protestujícím silně zasahovali za použití zbraní. Násilí na straně policistů i demonstrantů sílilo, rostl počet mrtvých a zraněných, což nakonec donutilo prezidenta Janukovyče přistoupit na jednání s opozicí. Požadavkům opozice bylo částečně vyhověno, premiér Mykola Azarov podal demisi a prezident zrušil sporné zákony omezující shromažďování a svobodu slova. Západní země reagovaly tak, že vyzvaly prezidenta a opozici, aby spolu jednali o vytvoření nové vlády. V této souvislosti byla mezi prezidentem a zástupci opozice sepsána dohoda, která nejen omezovala pravomoci prezidenta, ale přislíbila i změnu ústavy a předčasné prezidentské volby.

Pár dní na to Janukovyč, na kterého byl vydán zatykač, odjel ze země a skryl se v Rusku.¹⁰⁰ I když Janukovyč oficiálně demisi nepodal, 22. února 2014 byl ustanoven prozatímní prezident, na post premiéra byl navržen Arsenij Jaceňuk a začala se sestavovat přechodná vláda. Rusko protesty na Majdanu označilo za fašistický převrat

⁹⁸ „The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area“, European External Action Service, 3, http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/vademecum_en.pdf (staženo 21.3.2017).

⁹⁹ „Vývoj aktuálního dění na Ukrajině, Euraktiv, <http://euractiv.cz/factsheet/evropska-unie-a-svet/vyvoj-aktualniho-deni-na-ukrajine-000101/> (staženo 10.3.2017).

¹⁰⁰ „Ukraine's Maidan protests - one year on“, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2014/nov/21/-sp-ukraine-maidan-protest-kiev> (staženo 11.3.2017).

s tím, že je ruská menšina na ukrajinském území v bezprostředním nebezpečí.¹⁰¹ Především proti novému ukrajinskému kabinetu se na Krymu a v ruských médiích rozpoutala mediální kampaň.¹⁰²

Začátkem března 2014 přijelo na Krymský poloostrov několik neoznačených vojenských jednotek, které ale podle typu vojenské techniky patřily Rusku, ač Moskva nejprve zcela přítomnost svých vojsk na Krymu popírala.¹⁰³ Tito vojáci byli poměrně kladně přijati ruským obyvatelstvem Krymského poloostrova. Za zmínku stojí, že právě Krymský poloostrov byl v rámci Sovětského svazu od roku 1954 ukrajinským územím, ale měl statut „autonomní republiky“. Město Sevastopol na jihu poloostrova nebylo nikdy územím Autonomní republiky Krym, ale vždy spadalo pod ukrajinskou vládu. Na Krymu žijí tři hlavní národnostní skupiny: Rusové (58,5 %), Ukrajinci (24,4 %) a původní obyvatelé, krymští Tataři (12,1 %).¹⁰⁴

V rostoucím napětí neoznačená vojska obsadila i budovu krymského parlamentu, donutila jej rezignovat a byla zvolena nová proruská vláda. Ta neuznávala Jaceňukovu prozatímní vládu v Kyjevě a vyhlásila referendum o připojení Krymu k Ruské federaci. Referendum proběhlo 16. března a místní obyvatelé se v něm vyslovili pro připojení k Ruské federaci. Výsledky tohoto referenda byly západními zeměmi označeny jako nelegitimní.¹⁰⁵

Reakce západních zemí na situaci na Ukrajině na sebe nenechala dlouho čekat. V březnu 2014 Evropská Unie ilegální anexi Krymu silně odsoudila. Dále Evropská rada odsouhlasila odpověď na ruský postup na Ukrajině formou diplomatických kroků a restriktivních opatření. Evropští lídři také představili druhou etapu opatření, pokud Rusko nepodnikne kroky k deeskalaci a bude dále destabilizovat situaci na Ukrajině.

¹⁰¹ „Propaganda, sestra války: čím nás klame a přesvědčuje Rusko i Ukrajina“, IDnes, http://zpravy.idnes.cz/propaganda-v-krizi-na-ukrajine-rusko-dv5-/zahranicni.aspx?c=A140306_154112_zahranicni_jw (staženo 19.3.2017).

¹⁰² „Russian propaganda over Crimea and the Ukraine: how does it work?“.

¹⁰³ „Putin denies Russian troops are in Ukraine, decrees certain deaths secret“, The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/world/putin-denies-russian-troops-are-in-ukraine-decrees-certain-deaths-secret/2015/05/28/9bb15092-0543-11e5-93f4-f24d4af7f97d_story.html?utm_term=.5c02f5cedc99 (staženo 20.3.2017).

¹⁰⁴ „Výsledky sčítání lidu 2001“, Ukrajinský Census, <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/Crimea/> (staženo 11.3.2017).

¹⁰⁵ „Crimea's referendum was a sham display of democracy“, The Guardian, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/17/crimea-referendum-sham-display-democracy-ukraine> (staženo 12.3.2017).

Dne 17. března EU uvalila první cestovní zákazy a zmrazení majetku osobám zapojeným do akcí proti ukrajinské územní celistvosti.¹⁰⁶

Vyhlášení samostatnosti Krymu a jeho připojení k Rusku situaci neuklidnilo, ale naopak zesílilo napětí na východní Ukrajině, zejména pak v Doněcké a Luhanské oblasti, kde žije vysoké procento ruského obyvatelstva. Od začátku Majdanu tu propukaly protesty na podporu Viktora Janukovyče. Etničtí Rusové se chtěli po vzoru Krymu odtrhnout od Ukrajiny, což dokazují nepokoje mezi proruskými separatisty, kteří byli podporováni ruskými vojsky okolo východních hranic Ukrajiny na straně jedné, a ukrajinskou armádou a skupinami ukrajinské domobrany, kteří se snaží ubránit ukrajinské území na straně druhé. V dubnu došlo k masové demonstraci v Doněcku,¹⁰⁷ kde ruští separatisté obsadili radnici, ustanovili vlastní parlament a následně vyhlásili nezávislou Doněckou lidovou republiku a požádali Putina o podporu. V Charkově a Luhansku se separatisté pokusili o něco podobného, nicméně uspěli pouze v Luhansku, kde vyhlásili Luhanskou parlamentní republiku.¹⁰⁸

Během dubna se separatistické boje rozšířily i do dalších měst na východě Ukrajiny – do Luhanska, Slavjanska, Kramatorska a Charkova a na jihu do Oděsy. V květnu proběhlo referendum o nezávislosti v Doněcku i Luhansku, v obou městech se pro připojení k Rusku vyjádřilo okolo 90 % voličů. Kyjevská vláda ani Západ tato referenda neuznaly, naopak Kreml se vyjádřil, že tato rozhodnutí bude plně respektovat.¹⁰⁹

V polovině července pak přišla šokující zpráva o pádu malajského civilního letadla, které se zřítilo nad východní Ukrajinou. Na jeho palubě zemřely tři stovky lidí. Dostupné informace ukázaly, že letoun pravděpodobně omylem sestřelili „separatisté“ podporovaní Moskvou. Tragédie vzbudila velký zájem veřejnosti a západní vlády to

¹⁰⁶ Zmrazení majetku a zákazů víz se týká 150 osob, přičemž 37 subjektů podléhá zmrazení majetku v EU. To zahrnuje osoby a subjekty odpovědné za akci proti ukrajinské teritoriální integritě, osoby poskytující pomoc ruským představitelům a profitovali ze zkonfiskování 13 subjektům na Krymu a v Sevastopolu. Zdroj: „The EU Sanctions against Russia over Ukraine Crisis“, Oficiální stránky EU, http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en (staženo 9.3.2017).

¹⁰⁷ „Proruští aktivisté v Doněcku vyhlásili nezávislost, chtějí pozvat ruské vojáky“, Novinky.cz, <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/332721-prorusti-aktiviste-v-donecku-vyhlasi-nezavislost-chteji-pozvat-ruske-vojaky.html> (staženo 8.3.2017).

¹⁰⁸ „Kharkiv settles down, while pro-Russian separatists still hold buildings in Luhansk, Donetsk“, Kyiv post, <https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/kharkiv-settles-down-while-pro-russian-separatists-still-hold-buildings-in-luhansk-donetsk-342517.html>, (staženo 19.3.2017).

přinutilo přitvrdit svůj postoj k Rusku, i kvůli absenci jakékoliv snahy o deeskalaci celého konfliktu. V srpnu začaly vůči Rusku platit zpřísněné evropské sankce. Moskva přišla s odvetnými opatřeními a zavedla embargo na dovoz potravin ze Západu. Vlastní zákon o protiruských sankcích schválila také Ukrajina.¹¹⁰ Sankce zahrnovaly kromě diplomatických opatření také zákaz pro občany a společnosti EU obchodovat s *bondy*, *equity* a podobnými finančními produkty hlavních ruských bank a společností. Bylo uvaleno embargo na obchod se zbraněmi, na půjčky pro ruské společnosti a na export energetického vybavení a technologií.¹¹¹

Sankce přispěly k ruské finanční krizi. Dále také způsobily hospodářské škody řadě zemí EU s celkovými ztrátami odhadujícími se k červnu 2015 na 100 miliard eur. Zástupci EU a dalších zemí podmiňují zrušení těchto sankcí tím, že bude Moskva plnit Druhou minskou dohodu. Právě v září 2014 byl mezi Ukrajinou, Ruskou federací, Doněckou lidovou republikou a Luhanskou lidovou republikou podepsán Minský protokol, který měl zastavit konflikt v Donbaském regionu. Jednání proběhlo v běloruském Minsku pod záštitou OBSE.¹¹² I přes podepsání této dohody se však klid zbraní udržet nepodařilo. Minský protokol se pak definitivně rozpadl v lednu 2015, kdy separatisté obsadili Doněcké letiště a prohlásili, že tyto dohody nebudou respektovat.¹¹³ Vzhledem ke zvyšujícímu se násilí byla na konci ledna obnovena jednání mezi nepřátelými stranami. Dohoda Minsk II., která měla nahradit první Minský protokol, byla podepsána v únoru 2015.¹¹⁴ Tento dokument obsahoval třináctibodový plán včetně požadavku okamžitého příměří, stažení těžkých zbraní a amnestie pro bojovníky. Ukrajina dokonce slíbila implementovat konstitucionální změny, aby umožnila decentralizaci výměnou za stažení cizích vojsk a znovuzískání kontroly nad svou hranicí.

¹⁰⁹ „Ukraine rebels hold referendums in Donetsk and Luhansk“, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-europe-27360146> (staženo 20.3.2017).

¹¹⁰ „Vývoj aktuálního dění na Ukrajině“.

¹¹¹ „The EU Sanctions against Russia over Ukraine Crisis“.

¹¹² „Press statement by the Trilateral Contact Group“, OSCE, <http://www.osce.org/home/123124> (staženo 18.3.2017).

¹¹³ „Ukraine suffers considerable losses — DPR Defense Ministry“ Tass.org, <http://tass.com/world/773095> (staženo 13.3.2017).

¹¹⁴ „Ukraine crisis: Leaders agree peace roadmap“, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31435812>, (staženo 24.3.2017).

Problémem celé deklarace je její vágnost, a ač lídři na veřejnosti deklarovali, že k tomuto memorandu není žádná alternativa, v soukromí málo kdo věří, že by mohla být naplněna.¹¹⁵ Dále byla tomuto druhému protokolu vyčítána také jeho křehkost a to, že je až příliš podobný prvním Minským dohodám.¹¹⁶ Přestože konflikt jako by úplně zmizel z titulních stránek novin, situaci na Ukrajině se nepodařilo až do dnešní doby vyřešit. Na východě Ukrajiny dochází ke střetům i v současné době a Rusko se neustále snaží maskovat své zapojení do konfliktu.

¹¹⁵ „What are the Minsk agreements?“, The Economist, <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2016/09/economist-explains-7> (staženo 23.3.2017).

¹¹⁶ „The Ukraine Peace Deal Looks Fragile in the Extreme“, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2015/feb/12/ukraine-peace-deal-looks-fragile-in-the-extreme> (staženo 28.3.2017).

4 Analytická část

V analytické části zkoumám metodou diskurzivní analýzy projevy vybraných německých osobností, které se podílejí na vytváření kurzu zahraniční politiky, čímž se snažím vykonstruovat pozici Německa. Kapitola je rozdělena podle dvou hlavních kritérií, jež jsem v těchto projevech hledala, do dvou podkapitol – *Vnímání ukrajinské krize a rusko-gruzínské války a role Ruska v nich* a *Navrhovaná řešení konfliktů ze strany Německa*. Analyzovala jsem tiskové zprávy, rozhovory a projevy jednotlivých osobností. Kromě toho, že mě zajímalo, co přesně ve svých vyjádřeních osobnosti říkaly, sledovala jsem také to, s jakou četností se o jednotlivých situacích vyjadřovaly, neboť právě tím se dá zjistit, jak velká důležitost byla konfliktům přikládána.

Prvním kritériem, na které jsem se při analýze zaměřovala, bylo vnímání ukrajinské krize a rusko-gruzínské války těmito osobnostmi. Zaměřuji se především na to, jak jednotlivé situace označovaly a jak velkou závažnost jim přisuzovaly. Zkoumám také, jestli se k situacím vztahovaly neutrálně nebo spíše negativně. Důležitým faktorem v této části je, jakou roli v konfliktech přisuzovaly Rusku. Vyjadřovaly se k roli Ruska v konfliktech? Označovaly ho jako viníka?

Druhým analyzovaným kritériem jsou navrhovaná řešení konfliktů ze strany Německa. V této části jsem se zaměřila na to, jaká řešení mnou vybrané osobnosti navrhovaly, neboť je skrze to také možné zjistit, za jak závažné jednotlivé situace považovaly. Jaké byly jejich návrhy a čeho chtěly těmito řešeními dosáhnout? Jak moc přísná tato opatření byla? Vytvářelo Německo na Rusko nátlak? Navrhovaly restriktivní opatření v případě, že by Rusko odmítlo spolupracovat? Jak byla tato restriktivní opatření vnímána? Dále mě také zajímalo, jestli tyto osobnosti vystupovaly sjednoceně, nebo jestli se něčí pozice vymykala.

4.1 Vnímání ukrajinské krize a rusko-gruzínské války a role Ruska v nich

4.1.1 Rusko-gruzínská válka

Nejprve jsem projevy osobností analyzovala z hlediska množství jejich prohlášení. Právě z četnosti vyjádření je na první pohled vidět, že rusko-gruzínská válka nedostala

naprostou prioritou. To potvrzuje i archiv projevů na oficiálních stránkách kancléřky, podle kterého je jasné, že rusko-gruzínské válce byla věnována výrazně menší pozornost než právě ukrajinské krizi. Jedním z možných vysvětlení je, že kancléřství nemá tak dobře zpracovaný online archiv z tohoto období, protože začalo klást důraz na detailní spravování internetového archivu až po roce 2008. Nicméně se přiklání spíše k možnosti, že kancléřství vnímalo situaci okolo ukrajinské krize mnohem vážněji, a proto jí kancléřka věnovala nepoměrně větší péči než kavkazskému konfliktu. I tak ale kancléřka situaci nezanedbávala a vydala řadu prohlášení a podnikla množství kroků pro uklidnění situace na jižním Kavkaze. Téměř okamžitě po vypuknutí konfliktu telefonovala s gruzínským prezidentem Saakašvilim, se kterým se také ještě v srpnu 2008 sešla, a letěla také do Soči, aby o situaci jednala s ruským prezidentem Medveděvem.¹¹⁷¹¹⁸

Ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier ke kavkazskému konfliktu zaujal velmi aktivní přístup a četností svých prohlášení dokonce výrazně předčil samotnou kancléřku. Snažil se nejen komunikovat se stranami konfliktu, ale připojil se také ke kolektivním prohlášením ze strany ostatních států.¹¹⁹ Mimo to se pak za ministerstvo zahraničí angažoval v humanitární pomoci Gruzii.¹²⁰ Ministr obrany Franz Josef Jung se k situaci v Gruzii příliš nevyjadřoval, tiskové zprávy k tomuto konfliktu na stránkách Spolkového ministerstva obrany již nevisí, a proto jsem pracovala pouze s rozhovory a vyjádřeními, které se objevily v tisku, kterých ale nebylo mnoho. Ve vyjádřeních ministra hospodářství a energií Michaela Glose nebo předsedy Spolkového svazu

¹¹⁷ „Angela Merkel calls for immediate ceasefire“, Oficiální stránka kancléřky, https://web.archive.org/web/20080831185402/http://www.bundestkanzlerin.de/nm_127772/Content/EN/Artikel/2008/08/2008-08-08-suedossetien-gewalt-stoppen__en.html (staženo 31.3.2017).

¹¹⁸ „Territoriale Integrität Georgiens wahren“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundestkanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reiseberichte/ru-territoriale-integrit%C3%A4t-georgiens-wahren.html> (staženo 2.4.2017).

¹¹⁹ „Erklärung zu Georgien der Außenminister Kanadas, Frankreichs, Deutschlands, Italiens, Japans, der Vereinigten Staaten und des Vereinigten Königreichs“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2008/080827-G7-Erklaerung-Georgien.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplomat%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 5.4.2017).

¹²⁰ „Auswärtiges Amt verdoppelt humanitäre Hilfe für Georgien auf zwei Millionen Euro“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2008/080819-Georgien-HuHi.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplomat%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 5.4.2017).

průmyslu Jürgena Thumanna jsem žádné informace, které by se vztahovaly ke vnímání konfliktu, nenašla. Ti se vyjadřovali až k řešení konfliktu, nikoliv k pojmenování situace.

Nyní bych se chtěla zaměřit přímo na to, jak se osobnosti k nastalé situaci vyjadřovaly. Angela Merkelová v tiskové zprávě vydané mluvčím kancléřky v den zahájení bojů 8. srpna 2008 uvedla, že je „hluboce znepokojena eskalujícím násilím v Gruzii a vyzvala obě strany k zanechání projevů nenávisti a respektování teritoriální integrity Gruzie.“¹²¹ Ministr zahraničí ve stejný den také vyjádřil „své zděšení nad eskalujícím násilím.“¹²² Toto prohlášení ještě dále doplnil: „V tento moment není jisté, kdo je za obnovené propuknutí násilí zodpovědný. Naše očekávání od bojujících stran je však jasné: Všechny boje musí okamžitě přestat.“¹²³ Ministrovo stanovisko se tedy velmi podobalo vyjádření samotné kancléřky. Slovo „zděšení“, které použil pro vyjádření svého vnímání konfliktu, zní ještě expresivněji než vyjádření kancléřky, jež byla konfliktem pouze hluboce znepokojena. Nejdůležitějším však zůstává fakt, že situace oba politiky zasáhla a uvědomili si její závažnost.

Z obou vyjádření pak nepřímě vyplývá, že se jak kancléřka, tak ministr zahraničí zdráhali označit jednu ze stran jako viníka. V tomto okamžiku totiž bylo očividně nejpodstatnější, aby byly ukončeny boje, nikoliv aby byl označen viník. Přímě k zastavení bojů ve svém vyjádření vyzval jako první Steinmeier. „Jednotky, které byly v posledních 48 hodinách na území Jižní Osetie dopraveny, se musí okamžitě stáhnout. O tom byl dnes spraven jak ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov i gruzínský prezident Michail Saakašvili,“ dodal. Z tohoto vyjádření vyplývá, že apeloval na obě strany konfliktu. To ukazuje, že podle něho byly do konfliktu zapojeny obě strany. Vrátime-li se ale ke vnímání konfliktu Steinmeierem, zaznělo „že se jedná o konflikt, který byl dlouho zmrazený a následně násilně vyeskaloval. Celý region pak z důvodu války přišel o rozum.“¹²⁴ Podle tohoto stanoviska usuzuji, že tento konflikt považoval za něco

¹²¹ „Angela Merkel calls for immediate ceasefire“.

¹²² „Georgien/Südossetien: Steinmeier entsetzt über die eskalierende Gewalt“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, <https://web.archive.org/web/20080819032221/http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Georgien/080808-BM-Statement,navCtx=21914.html> (staženo 4.4.2017).

¹²³ „Georgien/Südossetien: Steinmeier entsetzt“.

¹²⁴ „Rede von Außenminister Steinmeier vor der 63. Generalversammlung der Vereinten Nationen“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, <http://www.auswaertiges->

předvídatelného. Ministr obrany Franz Josef Jung se ke vnímání konfliktu vůbec nevyjádřil.

Když se podíváme na otázku role Ruska v konfliktu, můžeme zaznamenat jistý posun vnímání jeho role německými politiky. Z vyjádření jasně vyplývá, že ze začátku byla Merkelová k prezidentovi Saakašvilimu dost skeptická. Teprve až když se 15. srpna sešla s ruským prezidentem Medveděvem, označila při příležitosti tohoto setkání „některé z ruských akcí za nepřiměřené.“¹²⁵ To ukazuje, že Rusku začala připisovat větší odpovědnost za konflikt až později.

Posun vnímání role Ruska v konfliktu poměrně zdařile vysvětluje článek *Berlin's Shifting Policy: Has Merkel Changed her Tune on Georgia?* ze serveru *Spiegel.de*, podle kterého kancléřka svůj počáteční skeptický postoj k počínání Gruzie a ke gruzínskému prezidentovi změnila právě sledováním ruského postupu v Gruzii. Novináři v tomto článku přicházejí s tezí, že důvodem změny postoje je to, že kancléřce začalo připadat, že se Rusové snažili prezidenta sesadit z úřadu. Novináři zde vysvětlovali, že nejenže je Merkelová velmi citlivá na změny režimu, ale moc dobře si byla také vědoma toho, jak bylo těžké znovunastolit demokracii ve východní Evropě. Z toho důvodu začala, i přes všechny chyby, Saakašviliho vidět jako legitimního demokraticky zvoleného prezidenta a Gruzie se najednou stala zemí, které je nutné pomoci.¹²⁶ Při návštěvě v Tbilisi koncem srpna 2008, kdy se zde setkala s gruzínským prezidentem osobně, tento kurz ještě více prohloubila.¹²⁷

Co se týče vnímání role Ruska v konfliktu, zde nastala změna i v názoru ministra zahraničí. Dne 27. srpna 2008 se Steinmeier přidal k rezoluci ministrů zahraničí Kanady, Francie, Itálie, Japonska, Spojeného království a USA, kde projevil spolu s ostatními ministry lítost nad nepřiměřeným použitím síly ze strany Ruska proti Gruzii

amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2008/080926-BM-GV.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplomatie%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 7.4.2017).

¹²⁵ „Territoriale Integrität Georgiens wahren“.

¹²⁶ „Berlin's Shifting Policy: Has Merkel Changed her Tune on Georgia?“, *Spiegel.de*, „<http://www.spiegel.de/international/world/berlin-s-shifting-policy-has-merkel-changed-her-tune-on-georgia-a-574227.html>“ (staženo 4.4.2017).

¹²⁷ *Ibidem*.

a jejich obsazení území Gruzie.¹²⁸ Vzhledem k tomu, že se takto ze začátku bojů o Gruzii nevyjadřoval, ukazuje to, že se ministrův postoj k roli Ruska v konfliktu posunul stejně jako postoj kancléřky a nyní jej začal vidět jako viníka. V září ale zase Steinmeier řekl, že „nesmí dojít k tomu, abychom se jmenovali do role soudce situace, ale abychom se spíše snažili využít schopnosti Německa pomoci nezávisle na tom, kdo je za situaci odpovědný.“¹²⁹ Čímž dal opět najevo, že je nakonec docela lhostejné, kdo nese za konflikt vinu. Z toho je také patrné, že nebyla vůle nikoho trestat. Zde se nabízí otázka, jak je možné, že svůj kurz zase změnil? Je možné, že Německo zmírnilo svůj přístup k Rusku, aby nebyly ohroženy obchody, o které měl Berlín v té době zájem?

Ve vyjádřeních ministra obrany Junga jsem objevila pouze jedno vyjádření, které se vztahovalo k vnímání situace na jižním Kavkazu a vztahu k Rusku. Ministr „odmítl obavy, že by mohlo dojít k další studené válce,“ což dokazuje, že nepovažoval tento konflikt za tak důležitý, aby mohl Rusko uvrhnout do izolace.¹³⁰

Když se podíváme na to, jak osobnosti vnímaly teritoriální integritu Gruzie, můžeme si všimnout, že pro ně bylo její porušení neakceptovatelné. K tomuto tématu se opět vyjádřila kancléřka s ministrem zahraničí. Při návštěvě Tallinnu a Vilniusu na konci srpna 2008 kancléřka podtrhla důležitost jednotné pozice EU vůči Rusku. Při této příležitosti také odsoudila ruské uznání samostatnosti Jižní Osetie a Abcházie, které nazvala jako „protiprávní a absolutně neakceptovatelné“.¹³¹ Navíc dodala, že „jednání Ruska protičeří principu teritoriální integrity a základním principům mezinárodního práva.“¹³² Tímto svým výrokem *de facto* znovu označila Ruskou federaci za viníka situace v Gruzii. Na začátku září pak Evropská rada jednala o situaci v Gruzii a

¹²⁸ „Erklärung zu Georgien der Außenminister Kanadas, Frankreichs, Deutschlands, Italiens, Japans, der Vereinigten Staaten und des Vereinigten Königreichs“.

¹²⁹ „Rede von Bundesaußenminister Frank-Walter Steinmeier anlässlich der Eröffnung der Botschafterkonferenz 2008“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2008/080908-Rede-BM-Boko-Eroeffnung.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27 (staženo 7.4.2017).

¹³⁰ „Georgien-Konflikt: USA drohen Russland mit internationaler Isolation“, Spiegel.de, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/georgien-konflikt-usa-drohen-russland-mit-internationaler-isolation-a-571727.html> (staženo 8.4.2017).

¹³¹ „Anerkennung Südossetiens und Abchasiens nicht akzeptabel“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reiseberichte/lt-merkel-tallinn-wilna.html> (staženo 6.4.2017).

¹³² Ibidem.

Merkelová velmi kvitovala jednotný a semknutý přístup vůči Rusku, se kterým se velmi ztotožňovala. Při této příležitosti také pronesla, „že teritoriální integrita Gruzie platí“.¹³³

Velmi podobně v otázce teritoriální integrity Gruzie reagoval i ministr zahraničí Steinmeier. Když Kreml uznal nezávislost Jižní Osetie a Abcházie, Steinmeier toto rozhodnutí ruského prezidenta velmi kritizoval. Vyjádřil se, že „tento krok porušuje teritoriální celistvost suverénního sousedního státu a to je pro Německo neakceptovatelné, neboť tím bude řešení konfliktu v Jižní Osetii i Abcházii o to složitější.“¹³⁴ V čemž se naprosto shodoval s vyjádřeními kancléřky. To, že bral situaci v Gruzii velmi vážně, dokazuje i jeho vyjádření na Hamburském summitu 10. září 2008, kde se nechal slyšet, že „[situace v Gruzii] není jen pouhou regionální krizí na jižním Kavkazu – ve hře jsou mocenské zájmy. Evropané museli v noci ze 7. na 8. srpna sledovat, jak se desetiletí budovaná bezpečnostní architektura otřásá.“¹³⁵ To ukazuje, že situaci nebral jako pouhý regionální konflikt někde za hranicemi Evropy, ale jako hrozbu pro celý bezpečnostní systém vybudovaný po konci Studené války.

Podle těchto vyjádření je zřejmé, že rusko-gruzínská válka německé lidry šokovala. Celou situaci nevnímali jako pouhý regionální konflikt, ale jako hrozbu pro celý bezpečnostní systém. Z toho důvodu také apelovali na deeskalaci konfliktu, bez ohledu na to, kdo byl za konflikt zodpovědný. Co se týče otázky odpovědnosti za konflikt, tak z jejich vyjádření také vyplývá, že se dlouho zdráhali, označit jednu ze stran za viníka situace. Nakonec ale dospěli k závěru, že vina za situaci spadá spíše na Rusko.

4.1.2 Ukrajinská krize

Když se zaměřím na četnost prohlášení jednotlivých aktérů u konfliktu na Ukrajině, nelze si nevšimnout, že množství prohlášení zde několikanásobně předčilo období rusko-gruzínské války. Kancléřka se od samého začátku krize začala k událostem

¹³³ „Kaukasus-Gipfel: EU zeigt sich einig und geschlossen“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reiseberichte/be-kaukasus-gipfel-bruessel.html> (staženo 12.4.2017).

¹³⁴ „Anerkennung Südossetiens und Abchasiens nicht akzeptabel“.

¹³⁵ „Rede BM Steinmeier bei Eröffnung des "Hamburg Summit – China meets Europe", 10.09.2008, Handelskammer Hamburg“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2008/080910-bm-china-hamburg.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplomatie%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 11.4.2017).

vyjadřovat téměř denně. Okamžitě také zahájila telefonický kontakt s ruským prezidentem Putinem a s americkým prezidentem Obamou, aby s ním koordinovala svůj postup. V rámci G7 a EU se pak jmenovala do vedoucí role řešitele situace na Ukrajině.

Stejně tak přistupoval ke krizi ministr zahraničí Steinmeier a četnost jeho projevů byla téměř každodenní. To, že byla situace na Ukrajině dána prioritou, ukazuje i to, že se k ní tito dva politici kromě tiskových zpráv vyjadřovali téměř v každém projevu, který měli, ač jeho téma s krizí původně vůbec nemuselo souviset. Ministr obrany Ursula von der Leyenová ke krizi podala také řadu prohlášení, které jsou přímo dostupné na stránkách ministerstva, ale spíše se zaměřovala právě na vztah k Rusku než na pojmenovávání situace a její posuzování. Na rozdíl od rusko-gruzínské války se v případě ukrajinské krize k vnímání situace dokonce vyjádřil i ministr hospodářství a energií Sigmar Gabriel. Ten ke krizi vydal několik prohlášení, z nichž se ale jen jedno dalo zařadit do části vnímání konfliktu. Předseda BDI se k vnímání konfliktu nevyjádřil.

Nyní naváží analýzou toho, jak celou krizi aktéři vnímali. Hned po vypuknutí krize Merkelová při telefonátu s Putinem 3. března 2014 označila ruskou intervenci na Krymu za „neakceptovatelnou a proti mezinárodnímu právu, konkrétně proti Budapešťskému memorandu z roku 1994, ve kterém se Rusko zavázalo k dodržování nezávislosti a suverenity Ukrajiny a jejich hranic.“¹³⁶ To ukazuje, že ruský postup okamžitě odsoudila. Téměř všechna vyjádření kancléřky z března 2014 se pak nesla v podobném duchu a obsahovala odsouzení ruského počínání na Krymu.

Ministr zahraničí při ukrajinské krizi, stejně jako při rusko-gruzínské válce, následoval kancléřčin kurz. Hned na začátku prohlásil, že „vývoj posledních hodin na Ukrajině je nebezpečný, především pak na Krymu. Ten kdo nyní ještě přilévá olej do ohně skutky a činy, přispívá k eskalaci konfliktu. Další přirostování situace nepřispívá nikomu a navíc může přinést nedozírné následky, za které by byli političtí lídři zodpovědní,“¹³⁷ řekl Steinmeier. To napovídá, že toto nebezpečí vztahoval na celou Evropu, a tedy i pro

¹³⁶ „Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit dem russischen Präsidenten Putin“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/03/2014-03-02-telefonat-putin.html> (staženo 12.4.2017).

¹³⁷ „Außenminister Steinmeier zur aktuellen Lage auf der Krim“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/nn_582140/sid_1C5E1EFC56A99BC6390E380347E600F6/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2014/140301-Ukraine.html?nnm=582146 (staženo 15.4.2017).

Německo. Následně Rusko vybidnul ke změně svého chování: „Jménem SRN vyzýváme ruskou vládu, aby nejen že byla plně transparentní o pohybu svých vojáků na Krymu, ale aby také odhalila své cíle a záměry.“¹³⁸ Později v rozhovoru pro *Bild* ještě celou situaci označil jako nejvážnější krizi, která v Evropě za posledních 25 let proběhla, a proto tomu měla i reakce odpovídat.¹³⁹ To také nepřímou potvrzuje, s jakou vážností k situaci přistupoval.

Co se týče vnímání ukrajinské krize ze strany ministra hospodářství a energií Sigmara Gabriela, ten ve svém projevu před *Bundestagem* pronesl, „že ukrajinská krize je rizikem pro ekonomický rozvoj Německa.“¹⁴⁰ Z tohoto vyjádření vyplývá, že si ministr zahraničí závažnost situace na Ukrajině uvědomoval, ale vnímal ji spíše z úhlu pohledu, co tato krize znamenala pro Německo. „Já za sebe věřím, že je v pořádku, dát ruské vládě a ruskému prezidentovi najevo, že Evropa je více než jen ekonomicky zaměřená komunita,“ řekl.¹⁴¹ To ukazuje, že roli EU potažmo Německa vnímal jako šířitele hodnot a ne pouhý spolek států na základě ekonomické výhodnosti. Pozitivně také ohodnotil snahu kancléřky a ministra zahraničí o to situaci deeskalovat.¹⁴²

Vnímání role Ruské federace v konfliktu již nepřímou vyplývá z předchozích vyjádření vztahujících se k označení konfliktu. Neboť nikdo z osobností neměl pochyby o tom, že by Rusko v konfliktu nehrálo roli, ač se jejich vláda dlouho zdráhala přiznat přítomnost svých vojáků na Krymu a na východní Ukrajině. Ve vládním prohlášení ze 13. března 2014 kancléřka oportunistické chování Ruska odsoudila a označila celou situaci za velmi nebezpečnou, což u kavkazského konfliktu nikdy nezaznělo.¹⁴³ Je možné, že v tom sehrál roli i rozdíl v geografických vzdálenostech obou míst. Následně Merkelová

¹³⁸ „Außenminister Steinmeier zur aktuellen Lage auf der Krim“.

¹³⁹ „Niemand kann den Kalten Krieg wollen“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Interviews/2014/140326-BM_Bild.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 12.4.2017).

¹⁴⁰ „Gabriel droht Russland mit weiteren Sanktionen“, Frankfurter Allgemeine, www.faz.net/aktuell/politik/ausland/sigmar-gabriel-droht-putin-mit-weiteren-sanktionen-12945078.html (staženo 13.4.2017).

¹⁴¹ „Sommerinterview von Bundesminister Sigmar Gabriel mit der ARD“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva hospodářství a energií, <https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Interviews/2014/20140728-gabriel-sommerinterview.html> (staženo 12.4.2017).

¹⁴² „Sommerinterview von Bundesminister Sigmar Gabriel mit der ARD“.

¹⁴³ „Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundestkanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2014/2014-03-13-bt-merkel.html> (staženo 11.4.2017).

prohlásila, že se Rusko ve fázi největší nejistoty na Ukrajině nezachovalo ke svému sousedovi jako „stabilní partner, se kterým je propojen historií, kulturou a hospodářsky, ale spíše využilo jeho slabosti. Rusko zneužilo právo silnějšího a zvítězily u něho geopolitické zájmy nad pochopením a spoluprací.“¹⁴⁴ Čímž kancléřka chování Ruska opět označila jako zavrženíhodné.

Toto chování pak kancléřka označila za přístup podle mustru devatenáctého a dvacátého století v době století jedenadvacátého. „Nikdo – ani USA, ani Rusko by se v 21. století neměly chovat jen v rámci svých zájmů,“ řekla ve svém projevu kancléřka. To je v souladu s teorií normativní síly a nepřímě to ukazuje, že Merkelová chtěla razit zahraniční politiku více v duchu evropských liberálních hodnot než obchodních zájmů. Poté konflikt na Ukrajině *de facto* přirovnala k rusko-gruzínské válce: „V Evropském prostředí zažíváme konflikty, jak v roce 2008, tak nyní na Ukrajině, jež dobře známe z 19. a 20. století.“¹⁴⁵

I přes rozhořčení z ruského postupu na Ukrajině si kancléřka uvědomovala význam vzájemných vztahů s Ruskem. Ve stejném vládním prohlášení pak deklarovala důležitost tohoto vztahu. Zmínila každoroční německo-ruské konzultace, Petersburský dialog a Německo-ruské surovinové fórum. Nezapomněla ani na více než dvacet let bilaterálních dohod mezi Ruskem a EU, Východní radou a spoluprací s Ruskem v rámci G8 a G20, NATO – Ruská rada.¹⁴⁶ To demonstruje, že vztah s Ruskem byl pro kancléřku stále důležitý, nicméně si také uvědomovala svou povinnost jednat.

Stejně tak si Steinmeier i přes napjatou situaci uvědomoval, že bez Ruska velké konflikty jako Sýrie nebo Írán řešit nelze. V interview pro časopis *Bild* řekl: „Stále nám záleží na vztahu s Ruskem, a proto musíme být schopni jeden s druhým komunikovat. Přerušování kontaktu nechce nikdo.“¹⁴⁷ Podle něho nesmělo dojít k „dalšímu rozdělení Evropy a další studené válce.“¹⁴⁸ Konkrétně věta o nesouhlasu s rozdělením Evropy se objevila v projevech ministra zahraničí několikrát.¹⁴⁹

¹⁴⁴ „Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel“.

¹⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ „Niemand kann den Kalten Krieg wollen“.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ „Interview von Außenminister Steinmeier mit der japanischen Zeitung Tokyo Shimbun“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva hospodářství a energií, www.auswaertiges-

Steinmeier při setkání Visegrádské čtyřky situaci na Ukrajině přirovnal k historickým událostem, při kterých Rusko provedlo invazi do jiných států. „[Ukrajina] vyvolává vzpomínky na Budapešť v roce 1956, Prahu v roce 1968, Gdaňsk roku 1981 a mnohé další. Z těchto důvodů události sledujeme s pocitem obav, někteří dokonce s pocitem ohrožení. Dnešní návštěvou chceme říci, že to nejsou jen maďarské, polské, slovenské nebo české obavy, ale jsou celoevropské, a proto jsou to i naše obavy.“¹⁵⁰ Čímž vyjádřil sounáležitost s ostatními evropskými státy.

Z dalšího vyjádření Steinmeiera bylo vidět, že teritoriální blízkost Ukrajiny hraje v reakci Německa a potažmo EU velkou roli. „Rusko je odpovědné za situaci, která se nyní objevila a další vývoj na Ukrajině nám nemůže být lhostejný. Je to konflikt v našem bezprostředním sousedství. Doufám, že Rusko stále vidí, že Evropská unie nemůže mít zájem na tom, aby se Ukrajina zhroutila politicky, ani ekonomicky.“¹⁵¹ To ukazuje, že ačkoliv považoval Ukrajinu spíše za souseda Evropy, přesto jí projevil sounáležitost.

Při zkoumání vyjádření ministryně obrany, Ursuly von der Leyenové, jsem zjistila, že se ministryně vyjadřovala pouze k roli Ruska v konfliktu a v tomto případě se její reakce příliš od reakcí kancléřky a ministra zahraničí nelišila, neboť Von der Leyenová také označovala za přímého viníka ukrajinské krize Rusko.¹⁵² Byla však proti přímé

amt.de/DE/Infoservice/Presse/Interviews/2014/140415_BM_Tokyo_Shimbun.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplomat%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 15.4.2017).

¹⁵⁰ „Außenminister Steinmeier im Gespräch mit Visegrád-Gruppe“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva hospodářství a energií, www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Aktuelle_Artikel/Ungarn/140313_BM_Visegrad_Treffen_Budapest.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplomat%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 10.4.2017).

¹⁵¹ „Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier im Deutschen Bundestag anlässlich der Haushaltsdebatte zum Einzelplan 05 am 9. April 2014“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva hospodářství a energií, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2014/140409_BM_Haushalt_BT.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplomat%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 9.4.2017).

¹⁵² „Spiegel-Gespräch: „Russland ist derzeit kein Partner““, Oficiální stránka Spolkového ministerstva obrany, https://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/start/journal/sicherheitspolitik/!ut/p/z1/hY9BC4MwDIX_kakVNz1aZVDmxE2Z2ssoWpzDtVI62WE_fpWBN1kOD_Je8oUAgxqY5PPQczMoyUfbN2x3I0FapjjEuMzjBNGTR4h7xjTIPbhC9W-E2RhtVISg6AQ0lrHfYmDqQQEMWCecVklhFjVCmsFqr7lR2pmUNuOSvLS2iTn00CA3lchdT7mf8FjHVeyHXkLJZQE--Mzf6y5vl6ehuXPZjSjXbfQzpuChyDK_wLQ4A_i/dz/d5/L2dBISevZ0FBIS9nQSEh/#Z7_B8LTL2922TPCD0IM3BB1Q2I2I3 (staženo 9.4.2017).

konfrontaci s Ruskem a trvala na mírovém řešení konfliktu, což je v souladu s německým přístupem vyhýbání se vojenskému nasazení. Zároveň si ale ministryně byla vědoma toho, že konflikt narušil kontinuitu dějin. Na druhou stranu ale potvrdila, že „Putin zůstává důležitým vyjednávacím partnerem, i když anexí velmi poškodil důvěru, kterou bude trvat dlouho znovu vybudovat. Hlavním požadavkem ale je, že se Rusko zapojí do procesu, aby se situace zase dala do původního stavu.“¹⁵³

Tolik k vnímání Ruska. Nyní se zaměřím na vnímání teritoriální integrity Ukrajiny německými politiky. Při konferenci v Bruselu 7. března kancléřka silně odsoudila narušování suverenity Ukrajiny a označila vyhlášení autonomie Krymu za ilegální. Odmítla také situaci přirovnat ke Kosovu v roce 2008. Zároveň se ale nechala slyšet, že stále doufá v nalezení diplomatického řešení s Ruskem.¹⁵⁴ Při této tiskové konferenci zazněl také tříступňový plán řešení krize.¹⁵⁵ O tom ale budu více mluvit v další části kapitoly věnované navrhovaným řešením konfliktu.

Plánované referendum na Krymu, které mělo proběhnout 16. března, kancléřka označila za „nelegální“, ruský postup na Ukrajině pak za „protiústavní a v rozporu s mezinárodním právem“.¹⁵⁶ Při společné tiskové konferenci s Donaldem Tuskem následně označila celou krizi za vážný konflikt uvnitř Evropy, který chce řešit.¹⁵⁷ To je důležité sdělení, neboť jasně ukazuje, že na rozdíl od Steinmeiera, který bral Ukrajinu „jen“ za souseda Evropy, kancléřka ji plně vnímala jako součást Evropy a předmět zájmu. Nebyl to tedy pouze problém Ukrajiny, ale celého společenství.

Ministr se k teritoriální integritě vyjádřil téměř okamžitě po začátku invaze ruských vojáků. Tehdy se nechal slyšet, že „vše, co Rusko na Krymu dělá, musí být v souladu se

¹⁵³ „Wir werden den Konflikt friedlich lösen“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Interview/2014/04/2014-04-07-von-der-leyen-bild.html> (staženo 5.4.2017).

¹⁵⁴ „Pressekonzferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Treffen der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonzferenzen/2014/03/2014-03-07-pk-merkel-bruessel.html> (staženo 14.4.2017).

¹⁵⁵ Ibidem.

¹⁵⁶ „Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit dem russischen Präsidenten Putin“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/03/2014-03-09-telefonat-merkel-putin.html> (staženo 13.4.2017).

¹⁵⁷ „Pressekonzferenz von Bundeskanzlerin Merkel und Ministerpräsident Donald Tusk“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonzferenzen/2014/03/2014-03-12-merkel-tusk.html> (staženo 13.4.2017).

suverenitou a teritoriální integritou Ukrajiny a dohodami o černomořské flotile.“¹⁵⁸ „Zdalo se nemožné, že jsme více než sedm desetiletí po skončení druhé světové války během několika týdnů konfrontováni s politikou, která násilně mění hranice. To by se nemělo dít, ať už v Evropě nebo jinde ve světě.“¹⁵⁹ Ze slov Steinmeiera je také patrné, že si plně uvědomuje roli Německa v Evropské unii. „Jsme nejen příliš velcí, ale také příliš důležití na to, abychom mohli mezinárodní politiku komentovat jen z postranní čáry.“¹⁶⁰ To může být také bráno jako další důvod, proč se Německo rozhodlo pro vedoucí roli v oblasti evropské odpovědi na ukrajinskou krizi. Uvědomovali si, že velikost a vliv Německa jim nedovoluje vzniklé situaci pouze přihlížet, ale musejí ze své pozice jednat.

Ministryně obrany Von der Leyenová pak k teritoriální integritě Ukrajiny dodala: „Tento konflikt vyřešíme mírově. Musíme se vypořádat s ruským chováním, neboť anexe Krymu je zlomovým bodem a jasným porušením mezinárodního práva. Kvůli tomu se již nemůžeme vrátit do vyjetých kolejí.“¹⁶¹ Podle tohoto vyjádření to vypadá, že Von der Leyenová brala Ukrajinu jako významný mezník, který narušil kontinuitu vzájemných vztahů s Ruskem.

Ze shrnutí projevů jednotlivých osobností vyplývá, že odsuzovaly zásahy do teritoriální integrity Ukrajiny a situaci vnímaly jako velmi vážnou. Dokonce za nejvážnější v posledních dekádách a označovaly Ukrajinu jako součást Evropy, což také ve vytváření jejich pozice hrálo důležitou roli. Všichni měli již od vypuknutí konfliktu jasno, že Rusko hrálo v konfliktu roli agresora.

4.1.3 Shrnutí vnímání ukrajinské krize a rusko-gruzínské války

Na základě mé analýzy je na první pohled vidět, že ukrajinské krizi byla věnována mnohem větší pozornost než rusko-gruzínské válce, neboť se k ní osobnosti vyjadřovaly mnohem více a viděly ji jako závažnější problém. Zatímco u kavkazského konfliktu se

¹⁵⁸ „Außenminister Steinmeier zur aktuellen Lage auf der Krim“.

¹⁵⁹ „Nicht zur Tagesordnung übergehen“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Interviews/2014/140416_BM_Zeit.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplomatie%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 13.4.2017).

¹⁶⁰ „Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier im Deutschen Bundestag anlässlich der Haushaltsdebatte zum Einzelplan 05 am 9. April 2014“.

němečtí lídři dlouho zdráhali označit Rusko jako viníka, v případě ukrajinské krize měli jasno téměř okamžitě. Právě v případě kavkazského konfliktu bylo Německo k roli Gruzie v konfliktu spíše skeptické a až postupem času začalo Rusko vidět jako agresora. Německo Rusku především vyčítalo, že v 21. století vyvolává konflikty, které patří do minulosti 19. a 20. století. Právě narušení teritoriální integrity státu bylo německými lídři v obou případech vnímáno jako nejzávažnější problém. Důležité je také zmínit, že Německo nevidělo rusko-gruzínskou válku jako pouhý regionální konflikt, ale jako hrozbu pro celý bezpečnostní systém nastavený po konci studené války. Zatímco ale Ukrajinu vnímali jako součást Evropy, Gruzie pro ně spíše hrála roli souseda EU. Sice kancléřka obě situace postavila na stejnou úroveň, ale to se událo až během ukrajinské krize. Přestože situace měly spoustu společných jmenovatelů, byly zkrátka vnímány jinak a nelze popřít, že problém Ukrajiny byl vnímán jako ožehavější téma. Vysvětlují tak, že Německo si během ukrajinské krize začalo více uvědomovat svou roli v rámci EU a nechtělo již jednat pouze v rámci vlastních zájmů, a proto převzalo za řešení situace svou zodpovědnost.

4.2 Navrhované řešení konfliktů ze strany Německa

4.2.1 Rusko-gruzínská válka

Němečtí lídři přišli s řadou návrhů, jak situaci řešit. Nejaktivnější v možných řešeních byl ministr zahraničí Steinmeier, který ve svých projevech týkajících se kavkazského konfliktu věnoval možnostem řešení velký prostor. Hned po něm následovala kancléřka, která také navrhovala řadu řešení. Pouze okrajově se k situaci vyjádřili ministr obrany Franz Josef Jung, ministr hospodářství a energií Michael Glos a předseda BDI Jürgen Thumann.

Ministr zahraničí Steinmeier přišel již v den vypuknutí konfliktu s požadavkem k zahájení dialogu: „Vývoj situace ukazuje, jak rychle se může napětí proměnit v násilí. Proto se musíme snažit přivést strany konfliktu k přímému dialogu, s čímž jsme již v Abcházii před několika dny začali.“ To považoval za nutné především kvůli obavě z

¹⁶¹ „Wir werden den Konflikt friedlich lösen“.

toho, že by se konflikt mohl rozšířit po celém území Kavkazu.¹⁶² Ještě ten víkend telefonoval s Lavrovem a podtrhl nutnost zastavit bojové akce a zahájit přímý kontakt mezi Ruskem a Gruzii, aby mohlo hledání politického řešení krize začít.¹⁶³ Tato vyjádření naznačují, že pro Steinmeiera bylo nejpodstatnější zastavení bojů, a to pomocí otevření dialogu mezi nepřátelými stranami.

Reakce Merkelové na konflikt v jejích projevech byla, podobně jako u Steinmeiera, v souladu s podmínkou nepřerušování kontaktu s Ruskem. Evropská unie podle kancléřky „vyslala signál semknutí a jednotnosti, a proto chtěla stejně jako EU podporovat s Ruskem kooperaci a vyjednávání.“¹⁶⁴ Podle článku *Berlin's shifting policy* serveru *Spiegelu.de* se kancléřka snažila v koordinaci se Steinmeierem pomáhat Gruzii, aniž by tlačila Rusko do kouta. Zároveň ale považovala za nutné na ruské počínání nesouhlasně reagovat.¹⁶⁵ Nechala se slyšet, že „chování ruské vlády vyžaduje reakci, a proto je rozhodnutí zahraničních ministrů Severoatlantické aliance pozastavit spolupráci Ruska s NATO správné.“¹⁶⁶ Konkrétně toto vyjádření ukazuje jediný restriktivnější návrh řešení ze strany Německa. Snaha nezatlačit Rusko do kouta pak ukazuje, že Německu v té době velmi záleželo na vzájemném vztahu a nechtělo dopustit, aby byl tento vztah něčím narušen.

Při zahájení konference velvyslanců v září 2008 se Steinmeier vyjádřil o nutnosti uspořádání vzájemných vztahů. „Nyní jsme ve druhé fázi, kdy definujeme naše středně- a dlouhodobé vztahy se stranami konfliktu – s Gruzii na jedné straně a Ruskem na straně druhé a děláme rozhodnutí, která na dlouhý čas stanoví vztahy mezi EU a Gruzii i EU a Ruskem. Z toho důvodu musíme trochu více vědět, kdo měl jaký podíl a zodpovědnost na vojenské eskalaci.“¹⁶⁷ Takže ministrovo původní prohlášení o tom, že není důležité, kdo konflikt zavínil, se trochu změnilo. Ministr zahraničí se také vyslovil

¹⁶² „Bundesregierung bemüht sich um Waffenstillstand in Georgien – Steinmeier entsendet Emissär“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2008/080810-BM-Telefonate-GEO.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplomatie%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 10.4.2017).

¹⁶³ *Ibidem*.

¹⁶⁴ „Kaukasus-Gipfel: EU zeigt sich einig und geschlossen“.

¹⁶⁵ „Berlin's Shifting Policy“.

¹⁶⁶ „Anerkennung Südossetiens und Abchasiens nicht akzeptabel“.

¹⁶⁷ „Rede von Bundesaußenminister Frank-Walter Steinmeier anlässlich der Eröffnung der Botschafterkonferenz 2008“.

pro „nutnost přítomnosti mezinárodních pozorovatelů pro další management konfliktu a dohlížení na klid zbraní. Tito pozorovatelé měli být zodpovědní za další stabilizaci konfliktu a budování důvěry.“ EU byla podle ministra připravena se na tomto podílet.¹⁶⁸

Co se týče uspořádání vztahů s Ruskem, podle kancléřky bylo také nutné, aby mezi Ruskem a členskými státy NATO byly zahájeny rozhovory o společných hodnotách. „Není možné pokračovat jednoduše dál,“ řekla.¹⁶⁹ „Myslím, že se takto vyjádří celá EU [...].“ Tím měla na mysli setkání hlav států EU na začátku září 2008.¹⁷⁰ Z tohoto jednání mělo podle kancléřky vyjít najevo, že celá EU stojí na straně Gruzie. „Musíme jako Unie trvat na tom, že Gruzie stejně jako Ukrajina budou zahrnuty do sousedské politiky EU.“¹⁷¹ Toto prohlášení mělo opět zdůraznit, že Gruzie ani Ukrajina nejsou Rusku podřízeny, ale jsou svobodnými státy, jež si mohou o sobě rozhodovat samy. V Talinnu se pak na konci srpna 2008 Merkelová vyjádřila pro obnovení rozhovorů s ruským prezidentem. „Musíme ruské straně naši pozici neustále opakovat.“¹⁷² To mělo Rusku vyslat signál, že Německo s jejich politikou nesouhlasí. Na druhou stranu ale kancléřka vyjadřovala svůj nesouhlas s politikou Moskvy pouze verbálně, proti Rusku nenavrhovala žádný ráznější postup ani restriktivní opatření.

Při jednání s ruským prezidentem Medveděvem v Soči se vyslovila pro rychlé provádění šestibodového plánu, který navrhlo francouzské předsednictví EU. Tento evropský mírový plán požadoval stažení ruských jednotek z území Gruzie, které také kancléřka prosazovala. Gruzínští vojáci se měli stáhnout na předválečné pozice a ruské jednotky zase za hranice, za kterými byly před vypuknutím nepřátelských akcí. Navíc Merkelová požadovala přítomnost mezinárodních pozorovatelů na území Gruzie.¹⁷³ Dalším požadavkem Merkelové bylo, aby koordinace jednání probíhala ve spolupráci s OBSE.¹⁷⁴ I přes to, že ruské straně přistoupení k dodržování šestibodového programu trvalo poměrně dlouho a se stažením svých vojsk otálelo, nevytvářela na něho kancléřka žádný výraznější nátlak, ani nenavrhovala žádné restriktivní opatření.

¹⁶⁸ „Rede von Bundesaußenminister Frank-Walter Steinmeier anlässlich der Eröffnung der Botschafterkonferenz 2008“.

¹⁶⁹ „Anerkennung Südossetiens und Abchasiens nicht akzeptabel“.

¹⁷⁰ Ibidem.

¹⁷¹ Ibidem.

¹⁷² Ibidem.

¹⁷³ „Territoriale Integrität Georgiens wahren“.

¹⁷⁴ „Kaukasus-Gipfel: EU zeigt sich einig und geschlossen“.

Podobně se při svém projevu před generálním shromážděním OSN k nutnosti ukončení bojů a zodpovědnosti Německa se na tom pozorovatelsky podílet vyjádřil i Steinmeier: „OSN, OBSE a EU jsou jednotní v tom, že zbraně musí navždy utichnout a musí být poskytnuta pomoc obyvatelstvu. *Status quo* neznámá přijmout zpochybňování teritoriální integrity Gruzie. Společně musíme zajistit rekonstrukci, návrat uprchlíků a trvalé bezpečnosti do Gruzie i do regionu jako celku. Evropská unie se významně podílí na vyslání pozorovatelské mise a Německo vedení této mise přijalo.“¹⁷⁵ Z tohoto vyjádření vyplývá, že mu šlo také o to, aby byly do řešení situace zapojeny mezinárodní organizace a aby byla teritoriální integrita Gruzie zachována. Nenavrhoval ale žádné řešení v případě, že by Rusko nebylo ochotno spolupracovat.

Německo začalo také jako řešení konfliktu prosazovat vstup Gruzie do NATO. Kancléřka s tímto návrhem přišla při setkání s ruským prezidentem v Soči: „Gruzie by měla společně s Ukrajinou vstoupit do NATO.“¹⁷⁶ To bylo kritiky přijato poměrně skepticky, jelikož se obávali, že by tento krok mohl Rusko ještě více v budoucnu provokovat.¹⁷⁷ Když Merkelová pár dní na to navštívila gruzínského prezidenta Saakašviliho, opustila po dvouhodinovém jednání svůj počáteční skepticizmus a přislíbila mu členství v NATO. Její následná tisková konference se postarala o novinové titulky po celém světě: „Myslím, že je jasné politické stanovisko v této situaci na místě: Gruzie je svobodná a nezávislá země a každá nezávislá země může společně s dalšími členy NATO rozhodnout, kdy a jak k NATO přistoupí. V prosinci (2008) proběhne důležité zhodnocení situace a jsme jasně na cestě k členství Gruzie v NATO.“¹⁷⁸

Ministr obrany Jung také následoval kancléřčinu pozici, která podporovala vstup Gruzie do NATO: „Gruzii musí být ponechána perspektiva členství,“ řekl pro *Spiegel.de*.¹⁷⁹ Odmítl také, že by násilné počínání Moskvy v Gruzii mělo něco společného s moskevskými protesty proti zapojení Gruzie do „západního společenství“ dříve v roce 2008.¹⁸⁰ V jiném rozhovoru zase řekl, že „co bylo v dubnu 2008 uzavřeno v Bukurešti,

¹⁷⁵ „Rede von Außenminister Steinmeier vor der 63. Generalversammlung der Vereinten Nationen“.

¹⁷⁶ „Territoriale Integrität Georgiens wahren“.

¹⁷⁷ „Territoriale Integrität Georgiens wahren“.

¹⁷⁸ „Berlin's Shifting Policy: Has Merkel Changed her Tune on Georgia?“.

¹⁷⁹ „Georgien-Konflikt: USA drohen Russland mit internationaler Isolation“.

¹⁸⁰ *Ibidem*.

platí i nadále.¹⁸¹ To znamená, že bral budoucí členství Gruzie v Severoatlantické alianci jako jasnou věc. „Hned, jak se z Gruzie stáhnou ruští vojáci, budou samozřejmě rozhovory o vstupu Gruzie do NATO pokračovat.“¹⁸² Stanoviska Merkelové a Junga ukazují, že Německo bylo jasně pro vstup Gruzie do NATO. Steinmeier se k možnosti členství v NATO nevyjadřoval.

Německý ministr hospodářství Michael Glos přímá opatření nebo řešení krize nenavrhoval, spíše se ale snažil vyvodit důsledky plynoucí z krize pro Německo. Vzhledem k vysoké závislosti Německa na dovozu zemního plynu z Ruska, navrhl zvýšení národních zásob plynu. „V současné době bude zkoumáno na národní i mezinárodní úrovni, jestli je něco takového pro období krize potřeba,“¹⁸³ řekl mluvčí ministerstva. Glos na toto téma řekl: „Konflikt v Gruzii ukazuje, že nesmíme dopustit, abychom byli závislí na plynu od jednoho dodavatele.“¹⁸⁴ Nouzová rezerva zemního plynu byla v té době nastavena tak, aby Spolkové republice vydržela na 90 dní.¹⁸⁵

Důležité je říci, že Německo vůči Rusku zaujalo velmi vstřícný přístup a nepřišlo s žádnými restriktivními opatřeními v případě, že by Rusko nebylo ochotno spolupracovat. A to i přesto, že Rusko se stahováním svých jednotek velmi otálelo a nedodržovalo mírový plán. EU dokonce na přelomu srpna a září uvažovala o uvalení sankcí na Rusko. Tento plán ale ztroskotal na tom, že se členské státy nebyly ohledně sankcí schopny dohodnout. Podle článku *Georgien-Sondergipfel: EU schreckt vor Sanktionen zurück* na serveru *Die Presse* se Německo v těchto jednáních radilo ke státům, které prosazovaly mírnější přístup vůči Rusku. Jejich pozice je v článku vysvětlena tím, že Německo mělo profitovat z olympijských her v Soči v roce 2014, a proto nechtělo svým přístupem tyto obchody ohrozit.¹⁸⁶ To ukazuje, že Německo nebylo kvůli svým obchodním zájmům ochotno více na Rusko tlačit, přestože s jejich počínáním v Gruzii

¹⁸¹ V Bukurešti bylo v roce 2008 domluveno, že Gruzie a Ukrajina vstoupí do NATO. „Jung für Fortsetzung des Dialogs mit Russland“, *Der Standard*, www.derstandard.at/1219060365259/Jung-fuer-Fortsetzung-des-Dialogs-mit-Russland (staženo 11.4.2017).

¹⁸² *Ibidem*.

¹⁸³ „Georgien bricht diplomatische Beziehungen zu Russland ab“, *Hamburger Abendblatt*, www.abendblatt.de/politik/ausland/article107444894/Georgien-bricht-diplomatische-Beziehungen-zu-Russland-ab.html (staženo 15.4.2017).

¹⁸⁴ *Ibidem*.

¹⁸⁵ *Ibidem*.

¹⁸⁶ „Georgien-Sondergipfel: EU schreckt vor Sanktionen zurück“, *Die Presse*, www.diepresse.com/home/ausland/eu/410681/GeorgienwbrSondergipfel_EU-schreckt-vor-Sanktionen-zurueck (staženo 12.4.2017).

nesouhlasilo. Tuto tezi potvrzuje i pozice předsedy *BDI* Jürgena Thumanna, který během rusko-gruzínské války v interview v Německém rozhlasu několikrát zmínil, jak významný obchod mezi Německem a Ruskem je. Podle něho bylo také německým zájmem tento vztah udržovat: „[Německo] musí udělat vše pro to, aby vnímalo Rusy jako své přirozené ekonomické partnery.“¹⁸⁷

4.2.2 Ukrajinská krize

Co se týče četnosti, s jakou se osobnosti k možnostem řešení u ukrajinské krize vyjadřovaly, je stejně jako v kapitole o vnímání konfliktů vidět velký nárůst oproti rusko-gruzínské válce. K řešení u tohoto konfliktu se nejčastěji vyjadřovala Angela Merkelová. Ta, jak už bylo vidět v kapitole o vnímání konfliktu, udělala z ukrajinské krize pro Německo prioritu. V četnosti prohlášení pak kancléřku následoval ministr zahraničí Steinmeier. Ministryně obrany Von der Leyenová se k řešení také vyjadřovala, především pak k sankcím. Ministr hospodářství a obchodu Gabriel a předseda *BDI* Grillo, jakožto obhájci zájmů německého průmyslu zaměřovali svou pozornost především na to, co by restriktivní opatření navrhovaná Německem znamenala pro německou ekonomiku.

Odpověď na ukrajinskou krizi a navrhovaná opatření se od rusko-gruzínské války lišily především v razantnosti a přísnosti v případě neochoty Ruska spolupracovat. Kancléřka v prvním měsíci krize představila soubor opatření, který měl Rusko nejen vyzvat k ústupu, ale také ho v případně neuposlechnutí potrestat. Při telefonátu s americkým prezidentem Barackem Obamou zpočátku krize přišla kancléřka s tezí, „že je nutné konflikt řešit pouze politicky, ustanovit „*fact finding mission*“¹⁸⁸ a jmenovat kontaktní skupinu (*Kontaktgruppe*) pod dohledem OBSE, aby mohl začít politický dialog.“¹⁸⁹ To se dost podobá výzvam k zahájení dialogu u rusko-gruzínské války ze strany Steinmeiera. Dále z tohoto vyjádření také vyplývá, že pro kancléřku bylo stěžejní právě to, aby byly mezi Ruskem a Ukrajinou započaty rozhovory a mohlo se začít s řešením

¹⁸⁷ „Thumann: Russland ist unser natürlicher wirtschaftlicher Partner“, Deutschlandfunk, www.deutschlandfunk.de/thumann-russland-ist-unser-natuerlicher-wirtschaftlicher.694.de.html?dram:article_id=66156 (staženo 8.4.2017).

¹⁸⁸ Fact finding mission je nezávislá komise ustanovená pod záštitou OSN, která má za úkol hledat fakta.

¹⁸⁹ „Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit dem amerikanischen Präsidenten Obama“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/03/2014-03-02-telefonat-obama.html> (staženo 10.4.2017).

situace. To znamená, že cíl, kterého mělo být dosaženo, byl v případech obou konfliktů stejný.

Pokud mluvíme o navrhovaných řešení ze strany kancléřky, téměř v každém jejím příspěvku se objevuje požadavek na ustanovení výše zmíněné kontaktní skupiny (*Kontaktgruppe*), která měla zprostředkovávat kontakt mezi Ruskem, EU a USA. V případě neakceptování tohoto návrhu ze strany Ruska, mělo dojít k přikročení k restriktivním opatřením.¹⁹⁰ To je rozdíl od rusko-gruzínské války, neboť u ní Rusko žádné ultimátum nedostávalo. Německo také trvalo na politickém řešení ukrajinské krize, neboť vojenské řešení, stejně jako při kavkazském konfliktu, pro Německo nepřipadalo v úvahu.¹⁹¹ Kancléřka razila zásadu, „že není možné konflikty jedenadvacátého století řešit pomocí metod ze století devatenáctého a dvacátého. K řešení konfliktů je v současné době potřeba čím dál více partnerů,“ podtrhovala kancléřka koordinaci řešení krize s ostatními mezinárodními organizacemi.¹⁹² To bylo v souladu s multilateralismem, který Německo v mezinárodních vztazích dlouhodobě uplatňovalo.

Steinmeier v otázce řešení zaujal jako v případě kavkazského konfliktu stejný postoj jako kancléřka. Také prosazoval rozhovory a celoevropský přístup. „Pokud nebude vytvořena kontaktní skupina a Rusko bude pokračovat v anexi Krymu, musíme jako Evropa reagovat. Jen pokud Rusko přijme svou odpovědnost a obě strany budou ochotny k vyjednávání, můžeme rozdělení Evropy zastavit.“¹⁹³ Z tohoto stanoviska pak vyplývá, že Steinmeier vyjádřil připravenost Evropy přikročit k opatřením v případě, že Rusko nezačne spolupracovat.

Aby Německo zabránilo ještě větší destabilizaci Ukrajiny, snažilo se pomoci i přímo Ukrajině. „Proto se snažíme organizovat pomoc prostřednictvím Mezinárodního

¹⁹⁰ „Mix verschiedener Energieträger wichtig“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Interview/2014/03/2014-03-13-merkel-passauer-neue-presse.html> (staženo 12.4.2017).

¹⁹¹ „Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel“.

¹⁹² *Ibidem*.

¹⁹³ „Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier zur Eröffnung des deutsch-portugiesischen Forums“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2014/140310-BM_Forum.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 9.4.2017).

měnového fondu a Evropské unie.“¹⁹⁴ Ministr zahraničí také kladl důraz na koordinaci pomoci s EU a ostatními spojenci. „Chceme-li zabránit novému rozdělení Evropy, je nyní nezbytné, aby se spojila moudrá německá zahraniční politika s našimi sousedy a Evropskou unií.“¹⁹⁵ To bylo opět v souladu se zásadou multilaterálního přístupu Německa.

Ve svém vládním prohlášení pak kancléřka dne 20. března uvedla, že není možné, aby Rusko nadále zůstalo členem sdružení nejvyspělejších států G8. „Anexe bude mít důsledky také pro politické vztahy mezi EU a Ruskem a v příštích několika dnech G7 s Ruskem. Je totiž zřejmé, pokud pro tak důležitý formát není politické prostředí, jako je tomu v tuto chvíli, nebude G8 existovat vůbec, ani summit, ani skupina jako taková.“¹⁹⁶ To se stalo i v důsledku toho, že další plánovaný summit G8 se měl konat v Soči pod záštitou Ruska, což bylo v té době z politického hlediska naprosto neprůchozí.

„Máme velké obchodní styky s Ruskem - konkrétně 76 miliard eur, pro srovnání ale máme také obchod ve výši 60 miliard eur s Českou republikou. To ukazuje, že obchod s Ruskem probíhá, ale nezávisí na něm celé německé hospodářství. Věřím, že i z ruské strany existuje zájem na tom mít s námi dobrý hospodářský vztah, tedy není to pouze vztah jednostranný. Máme zájmy, ale i druhá strana má zájmy,“ nechala se slyšet kancléřka v Mnichově.¹⁹⁷ To ukazuje, že nyní už obchod v rozhodování Německa nehrál prim. Kancléřka si byla vědoma toho, že tento obchodní styk je významný, nicméně nemohl zastavit Německo v prosazování normativní politiky.

Kancléřka také smířlivě dodávala, že vyloučení z G8 nemuselo být konečné. „Návrat Putina do G8 závisí na politickém klimatu, které však nyní neexistuje. V tomto směru to budeme dále diskutovat. Vzhledem k tomu že následující summit je velmi blízko,

¹⁹⁴ „Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier im Deutschen Bundestag anlässlich der Haushaltsdebatte zum Einzelplan 05 am 9. April 2014“.

¹⁹⁵ Ibidem.

¹⁹⁶ „Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2014/2014-03-20-bt-merkel.html> (staženo 12.4.2017).

¹⁹⁷ „Pressekonzferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Münchner Spitzengespräch“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonzferenzen/2014/03/2014-03-14-muenchner-spitzengespraech.html> (staženo 10.4.2017).

nemyslím si, že je možné, že se do té doby něco změní.“¹⁹⁸ Ve vládním prohlášení navíc pohrozila, že „Rusko musí vědět, že pokud budou překročeny další mezinárodní smlouvy, bude následovat přísnější reakce. To je důležité poselství, díky kterému každý ví, co bude následovat“.¹⁹⁹ Toto vyjádření ukazuje, že kancléřka se nezdráhala Rusko varovat před případným neuposlechnutím.

To už nás dostává k otázce restriktivních opatření. Při tiskové konferenci Evropské rady 7. března kancléřka představila třístupňové řešení v případě, že by Rusko nebylo ochotno spolupracovat. Prvním aktivním opatřením mělo být suspendování dohody o zjednodušení víz a dalších nových smluv s Ruskem. Druhá vlna měla omezit pohyb a zmrazit konta osobám, které byly přímo zodpovědné za situaci na Ukrajině. Druhá vlna měla ukázat nesouhlasnou reakci a být aplikována v případě, že by se v následujících dnech nedostavily výsledky. Všechny tyto kroky byly podmíněné začátkem vyjednávání. Pokud by rozhovory nebyly zahájeny, mělo se přistoupit ke třetímu stupni - uvalení sankcí.²⁰⁰ To ukazuje, že soubor opatření byl dobře promyšlený, a i když se očekávalo, že ho Rusko přijme velmi neolibě, Německo se k němu nezdráhalo přistoupit.

Kancléřka také na tiskové konferenci upozornila, že „pokud bude Rusko dále přispívat k destabilizaci Ukrajiny, nebo pokračovat ve vojenských akcích, dojde ke změně německého vztahu s Ruskem, což může znamenat i hospodářská opatření.“²⁰¹ Merkelová dodala, že „osobně doufá, že k něčemu takovému nedojde, nicméně Německo, ač si přeje diplomatický proces, je k tomuto kroku připravené.“²⁰² To potvrzuje tezi, že Německo se v odpovědi na ukrajinskou krizi nezdráhalo dávat Rusku ultimáta. Merkelová v návrhu opatření nezapomínala ani na humanitární pomoc Ukrajině. Kromě finanční podpory, lobovala za to, aby byla politická část asociační smlouvy co nejrychleji podepsána.²⁰³

¹⁹⁸ „Statement der Bundeskanzlerin zum Gipfeltreffen für Nukleare Sicherheit“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-24-merkel-nss-g7-ukraine.html> (staženo 13.4.2017).

¹⁹⁹ „Pressestatements von Kanzlerin Merkel und Präsidentin Park“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-26-regpk-merkel-park.html> (staženo 11.4.2017).

²⁰⁰ „Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Treffen der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union“.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Ibidem.

²⁰³ Ibidem.

Podle Merkelové byla nejlepší strategií pro řešení konfliktu kombinace jednání, uvalení sankcí na Rusko a pomoci Ukrajině.²⁰⁴ Naproti tomu při kavkazském konfliktu to bylo pouze jednání a pomoc Gruzii. Kancléřka si uvědomovala důležitost jednání, skrze která chtěla vyžadovat platnost a dodržování mezinárodního práva. „Porušení mezinárodního práva nesmíme nechat bez reakce nebo jakéhokoliv ohlasu. Je to nakonec důležité i pro německou ekonomiku, neboť dodržování spolehlivých rámcových podmínek má velký význam pro každou ekonomickou aktivitu. Velmi mě těší, že průmysl nám vyjadřuje podporu. Skutečnost, že dveře pro jednání jsou otevřené, splnila podle mého názoru všechny podmínky pro možnost řešení problému diskuzí...“²⁰⁵ To, že průmysl podporoval politiku vlády i za cenu hrozících ztrát v obchodu s Ruskem ukazuje, jak jednotně Německo v otázce reakce na Rusko vystupovalo.

Ministr hospodářství Sigmar Gabriel také razil názor, že je nutné na postup Ruska reagovat. Konkrétně on se k situaci začal vyjadřovat, až když se sankce staly aktuálními: „[...]domnívám se, že jsme se dostali do situace, kdy prostě nemůžeme jít jen tak dál. Ano chceme, aby dveře byly znovu otevřené k jednání. Nechceme všechno zavřít.“ Zároveň se chtěl zaměřit na osoby, na jejichž ramenou stála ruská vláda. „To jsou oligarchové, miliardáři, kteří vlastní domy v západoevropských metropolích a uložili tam na účtech své peníze. Tyto peníze bychom měli zmrazit - a to nejen v ruských státních bankách, ale i ty peníze, co skrývají v kyperské, maltézké nebo jakékoliv jiné bance. Myslím, že tito miliardáři nemají místo v Evropě, pokud podporují vládu, která dovolí propuknout takovému nemilosrdnému násilí...“²⁰⁶

Jak už jsem nastínila výše, v otázce sankcí to vypadalo tak, že celé Německo došlo ke konsenzu, dokonce i průmysl se sankcemi souhlasil. Ministr to svými slovy potvrdil: „Nadřazenost politiky nepřichází v úvahu. Hospodářství sdílí naši linii na sto procent. Ve skutečnosti *Východní výbor německé ekonomiky*, který zastupuje zájmy nejdůležitějších firem obchodujících s Ruskem, svůj počáteční odpor proti sankcím

²⁰⁴ „Pressekonferenz von Kanzlerin Merkel zum Treffen des Europäischen Rats“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundestkanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-21-pk-merkel-2.html> (staženo 13.4.2017).

²⁰⁵ „Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Münchner Spitzengespräch“.

²⁰⁶ „Sommerinterview von Bundesminister Sigmar Gabriel mit der ARD“.

opustil.“²⁰⁷ Z toho vyplývá, že politikům se podařilo přesvědčit celé Německo – dokonce i průmysl, aby se sankcemi souhlasilo kvůli vyšším cílům, než jsou obchodní zájmy.

Také ministryně obrany Von der Leyenová zaujala k sankcím proti Rusku kladný postoj. „Západ se zde jasně rozhodl. My Evropané říkáme jednoznačně, že pokud Moskva bude dále destabilizovat (Ukrajinu), začne platit třetí stupeň sankcí. To se sice odrazí na světové ekonomice, ale z dlouhodobého hlediska bude nejvíce postižené Rusko. Proto podporujeme všechno, co vede ke zklidnění situace a nikoli k dalšímu přehřívání konfliktu, protože potřebujeme politické řešení.“²⁰⁸ Toto vyjádření opět ukazuje, že obchodní zájmy tu ustupují vyšším hodnotám.

Když se ministryni při interview snažil novinář konfrontovat s tím, že sankce jsou údajně neúčinné, kontrovala: „Já to vidím jinak. Cena v Rusku je již nyní výrazně vyšší než u nás. Silnou stránkou Západu je právě skutečnost, že dodržujeme zákonné předpisy. Navíc jsme ještě ani nedosáhli třetí etapy možných sankcí.“ A na poznámku novináře, že sankce se zdají být Putinovi jedno, ještě doplnila: „V dnešním světě, nedostatek předvídatelnosti není síla, ale slabost. Rusko zoufale potřebuje modernizaci, aby všichni potenciální investoři mohli očekávat spolehlivý rámec zákona. Ztráta důvěry od anexe Krymu vykazuje ekonomicky vážné důsledky pro Rusko již nyní. To potvrzuje, že investice se začínají Rusku vyhýbat a zaměřují se spíše na jiné země.“²⁰⁹

I předseda Spolkového svazu německého průmyslu (BDI) Ullrich Grillo vyjádřil sankcím podporu, přestože právě německý průmysl měly nejvíce zasáhnout. To je velmi důležité, neboť to potvrzuje, že v Německu v postupu proti Ruské federaci panovala všeobecná shoda. Grillo konkrétně řekl: „Samozřejmě, že jsou hospodářské vztahy mezi

²⁰⁷ „Gabriel zu Russland ‚Sanktionen müssen Oligarchen treffen‘“, Spiegel.de, www.spiegel.de/politik/ausland/ukraine-krise-steinmeier-gabriel-ueber-sanktionen-gegen-russland-a-983005.html (staženo 10.4.2017).

²⁰⁸ „Verteidigungsministerin von der Leyen im Focus-Interview: 'Die NATO ist gut gerüstet'“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva obrany, https://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/start/ministerium/der_minister/reden!/ut/p/z1/hY_NCoMwEITfyE0C_h0VsdhaKVVsk0sJGqzFJhJS6aEP34SCN-keBnZm91sWGFyBSb6MAzejknyyPWXBLY3KpiQxIU3UhqjI8OG4i2uCEIWLv9GmI3RRiUI6l4AtYxwm-FDDQxYL7xOSWGcGiHNaHXQ3CjtzUqbySUvrW3ijT1QhLMU4fUU_sT7XV6yKAiylj074IMv_L3u8s49DfTOZT-Jk-qSnzE_86iq_OELwlcIEQ!!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/#Z7_B8LTL2922T8V70ID1KMG9S2005 (staženo 12.4.2017).

oběma státy velmi důležité. Obchod dosahuje téměř 80 miliard eur v obou směrech a sankce by tomuto hospodářskému vztahu a důvěře příliš nepomohly. Nicméně mezinárodní právo stojí pro mě a pro nás nade vším. To je potřeba si v této situaci uvědomit. Není také úlohou hospodářství, aby o těchto opatřeních mluvilo. Z naší strany bychom je ani neměli příliš diskutovat. Věřím, že kancléřka a ministr zahraničí dělají dobře zvážená rozhodnutí. Mohu jen doufat, že dojdeme k rozumnému řešení.“²¹⁰ Grillo také zdůraznil, že v Evropě se konflikty řeší pomocí jednání a konsensu, čímž volal po mírovém řešení konfliktu. To ukazuje, že ani německý průmysl se nesnažil rozhodnutí vlády, které ho mělo *de facto* poškodit, sabotovat a uvědomoval si, že prosazování evropských norem je důležitější než obchodní zájmy.

Analýza stanovisek zvolených zástupců poukazuje na to, že Německo bylo ve své odpovědi jednotné. Primárně šlo o zastavení bojů a navázání dialogu s Ruskem. Ve chvíli, kdy se ukázalo, že Rusko nebude ke spolupráci ochotné, snažilo se Německo Kreml přimět ke spolupráci třístupňovými opatřeními, které se nakonec nezdráhalo použít, ač právě třetí úroveň – sankce nebyla pro Německo výhodná. Tato restriktivní opatření byla navíc zkombinována s vyloučením Ruska z G8.

4.2.3 Shrnutí navrhovaného řešení konfliktů ze strany Německa

V obou případech bylo od Ruska požadováno stažení vojsk a ukončení bojů, hlavním rozdílem ale u rusko-gruzínské války bylo, že tyto požadavky nebyly vynucovány žádnou protiakcí v případě neuposlechnutí. Vztah Německo-Rusko byl považován za velmi důležitý při obou konfliktech a byl kladen důraz na to, aby řešení probíhalo pomocí dialogu s Ruskem. Když v případě ukrajinské krize nebylo Rusko ke spolupráci svolné, byli Němci ochotni za účelem šíření norem tento vztah obětovat a reagovat pomocí restriktivních opatření.

Německo v případě rusko-gruzínské války zaujalo v rámci EU mnohem mírnější přístup než jiné členské státy, naopak během ukrajinské krize zase stálo v čele EU a stalo se advokátem tvrdého postupu a sankcí proti Rusku. I tak ale stále doufalo, že se povede Rusko přimět ke změně kurzu. Tato změna v zahraniční politice Německa by se dala

²⁰⁹ „Verteidigungsministerin von der Leyen im Focus-Interview: 'Die NATO ist gut gerüstet'“.

²¹⁰ „Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Münchner Spitzengespräch“.

vysvětlit tím, že se od zájmově orientovaného přístupu posunula ještě více k hodnotám. Zatímco během kavkazského konfliktu nebyli Němci ochotni ohrozit hospodářské vztahy s Ruskou federací, během ukrajinské krize šly obchodní zájmy stranou a Německo vyjadřovalo svůj nesouhlas s politikou Ruska restriktivními opatřeními. Dokonce i průmysl, který tato opatření měla nejvíce zasáhnout, souhlasil. To ukazuje, že Německo bylo ve své pozici jednotné a německá zahraniční politika se stala ještě více hodnotově orientovanou.

5 Závěr

Diplomová práce zkoumala německou odpověď na ukrajinskou krizi a na rusko-gruzínskou válku, na jejichž pozadí demonstrovala německo-ruské vztahy a jak se v posledních letech postupně ochlazovaly. V kapitole, která byla věnována úvodu do bilaterálních německo-ruských vztahů, jsem se snažila vysvětlit, že ačkoliv se na první pohled může zdát, že ukrajinská krize byla překvapivým zlomem ve vzájemných vztazích, v reálu se tyto vztahy postupně zhoršovaly již od nástupu Angely Merkelové do kancléřského úřadu. Po konci studené války nebránil německo-ruskému vztahu v rozvoji žádný hraniční, etnický nebo náboženský konflikt a ani konkurenční boj o světovou dominanci, a proto se mohl plně rozvíjet. Vrcholu pak tento bilaterální vztah dosáhl za Gerharda Schrödera, který razil zahraniční politiku ve velmi proruském duchu. Právě nástup kancléřky znamenal viditelnou změnu v německo-ruských vztazích, a to taky kvůli velkému kontrastu mezi politikou strategického partnerství, kterou razil Gerhard Schröder a politikou Merkelové založené na liberálních evropských hodnotách. V rámci vlády Merkelové je pak možné vnímat ještě další posun, když se tato politika ještě více odklonila od přístupu ovlivňovaného obchodními zájmy směrem k hodnotám. Tento odklon jsem se snažila demonstrovat na příkladu rusko-gruzínské války a ukrajinské krize v analytické části.

Analytická část potvrdila, že reakce na ukrajinskou krizi byla mnohem ráznější než na kavkazský konflikt. Moje hlavní výzkumná otázka byla, proč se Německo rozhodlo podpořit evropské sankce uvalené při ukrajinské krizi na Rusko, když během rusko-gruzínské války žádná podobná opatření neprosazovalo. Ve výzkumu jsem vycházela z teorie *foreign policy analysis*, která říká, že zahraniční politika je určována domácí politikou. Na základě tohoto předpokladu jsem také zvolila metodologii a odpověď na hlavní výzkumnou otázku jsem se snažila nalézt pomocí kvalitativní diskurzivní analýzy projevů osobností ovlivňujících německou zahraniční politiku. Skrze tento výzkum jsem dospěla k vysvětlení, že ačkoliv se tyto dva konflikty příliš nelišily, změnilo se vnímání a diskurz zkoumaných aktérů. Tuto změnu diskurzu pak vysvětlují posunem německé zahraniční politiky od utilitárně-liberální orientace k přístupu normativní síly.

To, že oba konflikty nesly velkou řadu podobností, jsem se snažila ukázat v úvodní části charakteristikou obou konfliktů. V obou případech se jednalo o postsovětské republiky a

Rusko bylo jednou ze stran konfliktu. V neposlední řadě také hrálo roli to, že napadené státy se začaly sblížovat se „západním“ společenstvím. Co se týče vnímání těchto konfliktů ze strany Německa, v případě rusko-gruzínské války nebylo ochotno reagovat tak rázně jako při ukrajinské krizi. Němečtí lídři oba konflikty odsoudili, ale zatímco Ukrajinu vnímali jako součást Evropy, Gruzie pro ně hrála roli spíše souseda. Krize na Ukrajině byla zkrátka vnímána jako závažnější problém a Ruská federace v tomto konfliktu pro německé lídry figurovala jako jasný viník již od začátku, zatímco u kavkazského konfliktu o její roli dlouho váhali, což reakci Německa také ovlivnilo.

Co se týče navrhovaných řešení ze strany Německa, tak u obou konfliktů němečtí lídři požadovali ukončení bojů a stažení vojsk. Pouze u ukrajinské krize ale Rusku dávali ultimáta a přišli s restriktivními opatřeními v případě neuposlechnutí jejich požadavků. To by se dalo vysvětlit tím, že při kavkazském konfliktu německá zahraniční politika spíše sledovala obchodní zájmy než prosazování hodnot. Jejich pozici vysvětlil server *Die Presse* tím, že Německo mělo profitovat z olympijských her v Soči v roce 2014, a proto nechtělo tyto obchody svým přístupem ohrozit.²¹¹ U ukrajinské krize už obchodní zájmy takovou roli nehrály a Merkelová se již na Rusko kvůli hodnotám, které prosazovala i za cenu narušení vzájemných vztahů, nebála tlačit. Restriktivní opatření, prosazovaná ze strany Německa, měla negativně ovlivnit německý průmysl, který byl na Rusko navázán, ani to ale Německo od jejich prosazování neodradilo. To ukazuje, že obchodní zájmy už na formování jejich zahraniční politiky neměly takový vliv.

Výzkumným cílem práce bylo dokázat, že se zahraniční politika Německa posunula od utilitárně-liberální orientace k přístupu normativní síly. Podařilo se mi potvrdit, že zahraniční politika Německa se v období kavkazského konfliktu nesla v duchu utilitárně-liberálního přístupu, u kterého se aktéři chovají racionálně, nikoli altruisticky a orientují se společným zájmem, v tomto případě to bylo zachování obchodních styků. Od tohoto zájmově orientovaného přístupu se zahraniční politika Německa posunula k přístupu normativní síly, který převládl za ukrajinské krize. Podle tohoto přístupu je aktér schopný rozšiřovat koncept normálního ve světové politice, tedy rozšiřovat chování, které on sám považuje za správné a normální. Tyto normativní cíle jsou pak opačné od sebestředných cílů a jsou v obecném zájmu. V tomto případě Německo cítilo

²¹¹ „Georgien-Sondergipfel: EU schreckt vor Sanktionen zurück“.

potřebu šířit normy tím, že zaujalo v ukrajinské krizi proaktivní přístup a stalo se advokátem restriktivního přístupu, ač to pro jejich ekonomiku nebylo výhodné.

Během psaní práce mě napadla řada otázek, které by mohly v budoucnu sloužit jako návrhy pro další výzkum. Například by bylo zajímavé zjistit, jestli existuje nějaká kauzální linka mezi výsledkem německých voleb do Evropského parlamentu v roce 2014 a německou reakcí na ukrajinskou krizi. V těchto volbách získala CDU/CSU 35,3 procent a SPD 27,3 procent hlasů. Tyto strany byly také u moci v době, kdy se rozhodovalo o postupu vůči Rusku při ukrajinské krizi, a byly advokáty tvrdého přístupu. Je možné tedy tento výsledek brát jako potvrzení toho, že němečtí občané souhlasili s celoevropským restriktivním postupem proti Rusku, jehož bylo Německo advokátem? Dále by bylo zajímavé zjistit, jak byla ukrajinská krize vnímána napříč německým politickým spektrem a jestli to má nějakou souvislost s tím, kým jsou jednotlivé politické strany sponzorovány.

6 Summary

The thesis examined the German-Russian relations on the example of the Ukrainian Crisis and the Russo-Georgian War. The main research question was why was Germany strongly in favor of the EU sanctions against Russia during the Ukrainian Crisis when they did not promote such a solution during the Russo-Georgian War in 2008? I was working with the *Foreign policy analysis* theory which explains how the state's foreign policy is built and that it is mainly influenced by its domestic policy. In the research, I examined the statements of German actors that influence the foreign policy of Germany. In their statements, I searched for the two main factors which I was analyzing.

The first factor analyzed how the actors perceived these two conflicts and how they saw Russia's role in them. The results of the analysis showed that the perception of these events was slightly different even though both conflicts had many similar elements. The German leaders condemned both conflicts but they saw the Ukrainian Crisis as a more serious one because they perceived Ukraine as a part of Europe, whereas they saw Georgia more just as a neighbor of Europe so the situation was not that alarming for them. Additionally, the perception of the role of Russia during the conflicts was different. In the beginning of the Caucasian conflict, they did not see Russia as the aggressor whereas during the Ukrainian Crisis, they were convinced that Russia was the invader from the start, even though Kremlin did not confirm that their troops were present in Ukraine. Also, the frequency of the statements showed that the Ukrainian crisis was taken much more seriously.

The second factor I was looking for in the statements was what solutions of the conflicts did the actors propose? Here I was examining whether these solutions were severe or whether the leaders were trying to punish Russia. I realized that during the Russo-Georgian War, there were no restrictive measures, whereas during the Ukrainian Crisis, Angela Merkel was advocating the whole package of restrictive measures. The explanation behind this is that German foreign policy evolved from the utilitarian-liberal approach towards normative-power oriented foreign policy. During the Russo-Georgian War, Germany was more oriented towards economic interests, so they did not want to harm the economic relations between Russia and Germany. On the other hand, during the Ukrainian Crisis, Germany was ready to pursue what they saw as morally

right. This shows that the German foreign policy started to be influenced more by the norms than economic interests.

7 Seznam zkratek

BDI – Spolkový svaz německého průmyslu

CDU – Křesťanskodemokratická unie

CSU – Křesťanskosocialistická unie

EU – Evropská unie

FAZ – Frankfurter Allgemeine Zeitung

G8 – Group of Eight – (sdružení ekonomicky nejvyspělejších států světa)

G20 – Group of Twenty

IMF – Mezinárodní měnový fond

NATO – Severoatlantická aliance

NDR – Německá demokratická republika

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN – Organizace spojených národů

SPD – Sociálnědemokratická strana Německa

SRN – Spolková republika Německo

USA – Spojené státy americké

8 Použitá literatura

8.1 Knihy

Asmus, Ronald D., *A Little War that Shook the World* (New York: Palgrave Macmillan, 2010).

Balmer, Simon-Jeffery a Charlie-Patterson, William, *Germany's European Diplomacy. Shaping the Regional Milieu* (Manchester: Manchester University Press, 2000).

Childs, David, *Germany in the Twentieth Century* (Oxford, Routledge, 2016).

Cornell, Svante E. et al., eds., *The guns of August 2008: Russia's War in Georgia* (Armonk: Sharpe, 2009).

Drulák, Petr et al., *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008).

Eberle, Jakub et al., *Zahraniční politika Německa na začátku 21. století* (Praha: AMO, 2011).

Hacke, Christian, *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder* (Berlin: Ullstein, 2003).

Handl, Vladimír et al., *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011).

Hudson, Valerie M, *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory* (Lanham: Rowman & Littlefield, 2007).

Jackson, Robert a Sørensen, Georg, *Introduction to International Relations* (Oxford: Oxford University Press, 2016).

Manners, Ian, *Normative Power Europe: A Transdisciplinary Approach to European Studies in The SAGE Handbook of European Studies* (London: Sage Publications, 2009).

McQuail, Denis, *Úvod do teorie masové komunikace* (Praha: Portál, 1999).

Patterson, William E., „European Policy-making: Between Associated Sovereignty and Semisovereignty“, in *Gouvernance in Contemporary Germany. The Semisovereignty State Revisited*, ed. William E. Patterson (Cambridge: Cambridge University Press, 2005).

Prášil, Jan et al., *Zahraniční politika Německa na počátku 21. století* (Praha: AMO, 2012).

Rittberger, Volker, *German Foreign Policy Since Unification: Theories and Case Studies: An Analysis of Foreign Policy Continuity and Change (Issues in German Politics)* (Manchester: Manchester University Press, 2001).

Schöllgen, Gregor, *Deutsche Außenpolitik: Von 1945 bis zur Gegenwart*, (Mnichov: C. H. Beck 2013).

Trends der deutschen Aussenpolitik. Erste aussenpolitische Elitenstudie (Berlin: Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik e.V, 2010).

Waever, Ole, „Integration and Security: Analysing French and German Discourse on State, Nation and Europe“, in *Discourse Theory in European Politics: Identity, Policy and Governance*, ed. D. R.- Torfing Howart (Basingstoke: Macmillan, 2005).

8.2 Články

Costea, Ana Maria, The Ukrainian Crisis – An Unpredictable Event?, *CES Working Papers* 8, č. 3 (Březen 2016).

Dufek, Pavel, „Rapallská smlouva“, *Historický obzor* 7, č. 1-2 (1996).

Forsberg, Tuomas, „Normative Power Europe, Once Again: A Conceptual Analysis of an Ideal Type“, *Journal of Common Market Studies* 49, č. 6 (2011).

Gorodetsky, Gabriel, „The Impact of the Ribbentrop-Molotov Pact on the Course of Soviet Foreign Policy“, *Cahiers du Monde russe et soviétique* 31, č. 1 (Leden-Březen 1990).

Kanašvili, Giorgi, Souleimanov, Emil a Šmíd, Tomáš, „Gruzie po revoluci růží“, *Acta Universitatis Carolinae* (2010).

Kapitonenko, Mykola, „Ukrainian Crisis as an Ongoing: Threat to Regional Security“, *Romanian Political Science Review* 16, č. 1, (January 2016).

Leugers-Scherzberg, August H., "Herbert Wehner und der Rücktritt Willy Brandts am 7. Mai 1974", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* (Duben 2002).

Plšková, Jaroslava, "Ostpolitika SRN za Erharda a Kiesingera", *Mezinárodní vztahy* 31, č. 4 (1996).

Stent, Angela, „Berlin’s Russia Challenge“, *National Interest Online* 46, č. 88 (Březen 2007): <http://nationalinterest.org/article/berlins-russia-challenge-1479> (staženo 15.1.2017).

Yoder, Jennifer A., „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, *German Politics and Society* 33, No. 3 (září 2015).

Wodak, Ruth a Meyer, Michael, „Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology“, (1999), https://www.corwin.com/sites/default/files/upm-binaries/24615_01_Wodak_Ch_01.pdf (staženo 15.1.2017).

de Zutter, Elizabeth, „Normative power spotting: an ontological and methodological appraisal“, *Journal of European Public Policy* 17, č.8 (2010).

8.3 Internetové zdroje

„Anerkennung Südossetiens und Abchasiens nicht akzeptabel“, Oficiální stránka kancléřky,

<https://www.bundestkanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reiseberichte/lt-merkel-tallinn-wilna.html> (staženo 6.4.2017).

„Angela Merkel calls for immediate ceasefire“, Oficiální stránka kancléřky,

https://web.archive.org/web/20080831185402/http://www.bundestkanzlerin.de/nn_127772/Content/EN/Artikel/2008/08/2008-08-08-suedossetien-gewalt-stoppen__en.html (staženo 31.3.2017).

„Außenminister Steinmeier im Gespräch mit Visegrád-Gruppe“, Oficiální stránky

Spolkového ministerstva hospodářství a energií, www.auswaertiges-

amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Aktuelle_Artikel/Ungarn/140313_BM_Visegrad_Tre

ffen_Budapest.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 10.4.2017).

„Außenminister Steinmeier zur aktuellen Lage auf der Krim“, Officiální stránky Spolkového ministerstva zahraniční, www.auswaertiges-amt.de/nn_582140/sid_1C5E1EFC56A99BC6390E380347E600F6/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2014/140301-Ukraine.html?nnm=582146 (staženo 15.4.2017).

„Auswärtiges Amt verdoppelt humanitäre Hilfe für Georgien auf zwei Millionen Euro“, Officiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2008/080819-Georgien-HuHi.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 5.4.2017).

„Berlin's Shifting Policy: Has Merkel Changed her Tune on Georgia?“, Spiegel.de, <http://www.spiegel.de/international/world/berlin-s-shifting-policy-has-merkel-changed-her-tune-on-georgia-a-574227.html>“ (staženo 4.4.2017).

„Bucharest Summit Declaration“, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, (staženo 24.3.2017).

„Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit dem amerikanischen Präsidenten Obama“, Officiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/03/2014-03-02-telefonat-obama.html> (staženo 10.4.2017).

„Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit dem russischen Präsidenten Putin“, Officiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/03/2014-03-02-telefonat-putin.html> (staženo 12.4.2017).

„Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit dem russischen Präsidenten Putin“, Officiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/03/2014-03-09-telefonat-merkel-putin.html> (staženo 13.4.2017).

„Bundesregierung bemüht sich um Waffenstillstand in Georgien – Steinmeier entsendet Emissär“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2008/080810-BM-Telefonate-GEO.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 10.4.2017).

„Crimea's referendum was a sham display of democracy“, The Guardian, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/17/crimea-referendum-sham-display-democracy-ukraine> (staženo 12.3.2017).

„Dethroning Ukraine's Oligarchs: A How-To Guide“, Foreign Policy, <http://foreignpolicy.com/2016/06/13/dethroning-ukraines-oligarchs-a-how-to-guide/> (staženo 18.3.2017).

„Erklärung zu Georgien der Außenminister Kanadas, Frankreichs, Deutschlands, Italiens, Japans, der Vereinigten Staaten und des Vereinigten Königreichs“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2008/080827-G7-Erklarung-Georgien.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 5.4.2017).

„EU blames Georgia for starting war with Russia“, The Telegraph, www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/6247620/EU-blames-Georgia-for-starting-war-with-Russia.html (staženo 20.3.2017).

„The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area“, European External Action Service, http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/vademecum_en.pdf (staženo 21.3.2017).

„The EU Sanctions against Russia over Ukraine Crisis“, Oficiální stránky EU, http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en (staženo 9.3.2017).

„Foreign Policy Analysis“, Department of Political Science, College of Arts & Science, and the University of Missouri, <http://foreignpolicyanalysis.org/> (staženo 20.1.2017).

„Gabriel zu Russland ‚Sanktionen müssen Oligarchen treffen‘“, Spiegel.de, www.spiegel.de/politik/ausland/ukraine-krise-steinmeier-gabriel-ueber-sanktionen-gegen-russland-a-983005.html (staženo 10.4.2017).

„Georgien bricht diplomatische Beziehungen zu Russland ab“, Hamburger Abendblatt, www.abendblatt.de/politik/ausland/article107444894/Georgien-bricht-diplomatische-Beziehungen-zu-Russland-ab.html (staženo 15.4.2017).

„Georgien-Sondergipfel: EU schreckt vor Sanktionen zurück“, Die Presse, www.diepresse.com/home/ausland/eu/410681/GeorgienwbrSondergipfel_EU-schreckt-vor-Sanktionen-zurueck (staženo 12.4.2017).

„Georgien/Südossetien: Steinmeier entsetzt über die eskalierende Gewalt“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, <https://web.archive.org/web/20080819032221/http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Georgien/080808-BM-Statement,navCtx=21914.html> (staženo 4.4.2017).

„Georgien-Konflikt: USA drohen Russland mit internationaler Isolation“, Spiegel.de, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/georgien-konflikt-usa-drohen-russland-mit-internationaler-isolation-a-571727.html> (Staženo 8.4.2017).

„Gruzie 2008 = Československo 1968“, Euroskop, <https://www.euroskop.cz/38/1893/clanek/gruzie-2008-ceskoslovensko-1968>, (staženo 23.3.2017).

„Interview von Außenminister Steinmeier mit der japanischen Zeitung Tokyo Shimbun“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva hospodářství a energií, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Interviews/2014/140415_BM_Tokyo_Shimbun.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplomatie%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 15.4.2017).

„IVW-Blitz-Analyse Zeitungen: Welt stürzt um 17,6% ab, vier Gewinner bei den Wochenzeitungen“, media.de, www.meedia.de/2016/04/02/ivw-blitz-analyse-zeitungen-welt-stuerzt-um-176-ab-vier-gewinner-bei-den-wochenzeitungen (staženo 25.1.2017).

„Jung für Fortsetzung des Dialogs mit Russland“, Der Standard, www.derstandard.at/1219060365259/Jung-fuer-Fortsetzung-des-Dialogs-mit-Russland (staženo 11.4.2017).

„Kaukasus-Gipfel: EU zeigt sich einig und geschlossen“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reiseberichte/bekaukasus-gipfel-bruessel.html> (staženo 12.4.2017).

„Kharkiv settles down, while pro-Russian separatists still hold buildings in Luhansk, Donetsk“ Kyiv post, <https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/kharkiv-settles-down-while-pro-russian-separatists-still-hold-buildings-in-luhansk-donetsk-342517.html>, (staženo 19.3.2017).

Maja Malik a Armin Scholl, „Journalismus in Deutschland 2005“, Media Perspektiven (červenec 2006), <https://www.wiso.uni-hamburg.de/fileadmin/sowi/journalistik/kvvarchiv/KvvArchiv/jouridmp.pdf> (staženo 25.1.2017).

„Mix verschiedener Energieträger wichtig“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Interview/2014/03/2014-03-13-merkel-passauer-neue-presse.html> (staženo 12.4.2017).

„Moscow to Prevent Ukraine, Georgia's NATO Admission - Lavrov“, Oficiální stránka ruské mezinárodní tiskové agentury, <http://en.rian.ru/russia/20080408/104105506.html>, (staženo 24.3.2017).

„Nicht zur Tagesordnung übergehen“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Interviews/2014/140416_BM_Zeit.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplomatie%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 13.4.2017).

„Niemand kann den Kalten Krieg wollen“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Interviews/2014/140326-BM_Bild.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplomatie%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 12.4.2017).

„Ost-Ausschuss wählt neue Führungsspitze“, Ost-Ausschuss der Deutschen Wirtschaft, <http://www.ost-ausschuss.de/ost-ausschuss-wahl-neue-fuehrungsspitze> (staženo 10.3.2017).

„Press statement by the Trilateral Contact Group“, OSCE, <http://www.osce.org/home/123124> (staženo 18.3.2017).

„Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und Ministerpräsident Donald Tusk“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-12-merkel-tusk.html> (staženo 13.4.2017).

„Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Münchner Spitzengespräch“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-14-muenchner-spitzengespraech.html> (staženo 10.4.2017).

„Pressekonferenz von Kanzlerin Merkel zum Treffen des Europäischen Rats“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-21-pk-merkel-2.html> (staženo 13.4.2017).

„Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Treffen der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-07-pk-merkel-bruessel.html> (staženo 14.4.2017).

„Pressstatements von Kanzlerin Merkel und Präsidentin Park“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-26-regpk-merkel-park.html> (staženo 11.4.2017).

„Propaganda, sestra války: čím nás klame a přesvědčuje Rusko i Ukrajina“, IDnes, http://zpravy.idnes.cz/propaganda-v-krizi-na-ukrajine-rusko-dv5-/zahranicni.aspx?c=A140306_154112_zahranicni_jw (staženo 19.3.2017).

„Proruští aktivisté v Doněcku vyhlásili nezávislost, chtějí pozvat ruské vojáky“, Novinky.cz, <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/332721-prorusti-aktiviste-v-donecku-vyhlasili-nezavislost-chteji-pozvat-ruske-vojaky.html> (staženo 8.3.2017).

„Putin denies Russian troops are in Ukraine, decrees certain deaths secret“, The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/world/putin-denies-russian-troops-are-in-ukraine-decrees-certain-deaths-secret/2015/05/28/9bb15092-0543-11e5-93f4-f24d4af7f97d_story.html?utm_term=.5c02f5cedc99 (staženo 20.3.2017).

„Putinovy zákony“, Amnesty International, <https://www.amnesty.cz/data/rusko/putinovy-zakony.pdf?version=1391943957> (staženo 10.3.2017).

„Rede von Außenminister Steinmeier vor der 63. Generalversammlung der Vereinten Nationen“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2008/080926-BM-GV.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplomatika%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 7.4.2017).

„Rede BM Steinmeier bei Eröffnung des "Hamburg Summit – China meets Europe", 10.09.2008, Handelskammer Hamburg“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2008/080910-bm-china-hamburg.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQueryString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplomatika%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27.07.2007 (staženo 11.4.2017).

„Rede von Bundesaußenminister Frank-Walter Steinmeier anlässlich der Eröffnung der Botschafterkonferenz 2008“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, <http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2008/080908-Rede-BM-Boko-Eroeffnung.html?searchIssuedBefore=tt.mm.jjjj&searchArchive=0&searchEngineQuer>

yString=georgien&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=27 (staženo 7.4.2017).

„Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier im Deutschen Bundestag anlässlich der Haushaltsdebatte zum Einzelplan 05 am 9. April 2014“, Officiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2014/140409_BM_Haushalt_BT.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 7.4.2017).

„Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier zur Eröffnung des deutsch-portugiesischen Forums“, Officiální stránky Spolkového ministerstva zahraničí, www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Reden/2014/140310-BM_Forum.html?searchIssuedBefore=01.08.2014&searchArchive=0&searchEngineQueryString=Ukraine&submit=Senden&path=%2Fdiplo%2FDE*&searchIssued=0&searchIssuedAfter=20.02.2014 (staženo 9.4.2017).

„Rede von Dr. Guido Westerwelle im Deutschen Bundestag“, Officiální stránky FDP, <https://www.liberales.de/content/rede-von-dr-guido-westerwelle-im-deutschen-bundestag-0> (staženo 13.3.2017).

„Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel“, Officiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2014/2014-03-13-bt-merkel.html> (staženo 11.4.2017).

„Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel“, Officiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2014/2014-03-20-bt-merkel.html> (staženo 12.4.2017).

„Russian propaganda over Crimea and the Ukraine: how does it work?“, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/17/crimea-crisis-russia-propaganda-media> (staženo 28.3.2017).

„Schröder: ‚Putin ist lupenreiner Demokrat‘“, Hamburger Abendblatt, <http://www.abendblatt.de/politik/deutschland/article106930893/Schroeder-Putin-ist-lupenreiner-Demokrat.html>, (staženo 15.3.2017).

„Sommerinterview von Bundesminister Sigmar Gabriel mit der ARD“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva hospodářství a energií,
<https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Interviews/2014/20140728-gabriel-sommerinterview.html> (staženo 12.4.2017).

„Statement der Bundeskanzlerin zum Gipfeltreffen für Nukleare Sicherheit“, Oficiální stránka kancléřky,
<https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/03/2014-03-24-merkel-nss-g7-ukraine.html> (staženo 13.4.2017).

„Süddeutsche Zeitung“, Eurotopics,
<https://www.eurotopics.net/de/148780/sueddeutsche-zeitung> (staženo 25.1.2017).

„Territoriale Integrität Georgiens wahren“, Oficiální stránka kancléřky,
<https://www.bundeskanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reiseberichte/ru-territoriale-integrit%C3%A4t-georgiens-wahren.html> (staženo 2.4.2017).

„Thumann: Russland ist unser natürlicher wirtschaftlicher Partner“, Deutschlandfunk, www.deutschlandfunk.de/thumann-russland-ist-unser-natuerlicher-wirtschaftlicher.694.de.html?dram:article_id=66156 (staženo 8.4.2017).

„Ukraine crisis: Leaders agree peace roadmap“, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31435812>, (staženo 24.3.2017).

„The Ukraine Peace Deal Looks Fragile in the Extreme“, The Guardian,
<https://www.theguardian.com/world/2015/feb/12/ukraine-peace-deal-looks-fragile-in-the-extreme> (staženo 28.3.2017).

„Ukraine's Maidan protests - one year on“, The Guardian,
<https://www.theguardian.com/world/2014/nov/21/-sp-ukraine-maidan-protest-kiev> (staženo 11.3.2017).

„Ukraine rebels hold referendums in Donetsk and Luhansk“, BBC,
<http://www.bbc.com/news/world-europe-27360146> (staženo 20.3.2017).

„Ukraine suffers considerable losses — DPR Defense Ministry“ Tass.org,
<http://tass.com/world/773095> (staženo 13.3.2017).

„Verteidigungsministerin von der Leyen im Focus-Interview: 'Die NATO ist gut gerüstet'“, Officiální stránka Spolkového ministerstva obrany, https://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/start/ministerium/der_minister/reden!/ut/p/z1/hY_NCoMwEITfyE0C_h0VsdhaKVVsk0sJGqzFJhJS6aEP34SCN-keBnZm91sWGFyBSb6MAzejknyyPWXBLY3KpiQxIU3UhqjI8OG4i2uCEIIWLv9GmI3RRiUI6l4AtYxwm-FDDQxYL7xOSWGcGiHNaHXQ3CjtzUqbySUvrW3ijT1QhLMU4fUU_sT7XV6yKAiyIj074IMv_L3u8s49DfTOZT-Jk-qSnzE_86iq_OELwlCIEQ!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/#Z7_B8LTL2922T8V70ID1KMG9S2005 (staženo 12.4.2017).

„Výsledky sčítání lidu 2001“, Ukrajinský Census, <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/Crimea/> (staženo 11.3.2017).

„Vývoj aktuálního dění na Ukrajině, Euraktiv, <http://euractiv.cz/factsheet/evropska-unie-a-svet/vyvoj-aktualniho-deni-na-ukrajine-000101/> (staženo 10.3.2017).

„What are the Minsk agreements?“, The Economist, <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2016/09/economist-explains-7> (staženo 23.3.2017).

„Wir werden den Konflikt friedlich lösen“, Officiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Interview/2014/04/2014-04-07-von-der-leyen-bild.html> (staženo 5.4.2017).